

“En dat het *de Christus* is, die wij in Jezus gevonden hebben, dat blijkt daarin, dat Jezus het laatste alle andere verklarende en tot zijn scherpste formulering gebrachte Woord van de door wet en profeten betuigde trouw van God is”.

Karl Barth in ‘de brief aan de Romeinen’

**De opmerkingen van Karl Barth over de Gods openbaring in Messias Jezus in zijn
commentaar op Romeinen 3: 21-26**

**Eindwerkstuk in het kader van de bacheloropleiding Theologie Levensbeschouwing,
Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing, lesplaats Amsterdam**

Door: Heidi Schröder

Studentnummer: 2060467

Begeleid door: dr. Monique Leijgraaf

Datum: juli 2008

Plaats: Amsterdam

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding.....	5
Hoofdstuk 1 Der Römerbrief van Karl Barth	7
Hoofdstuk 2 Het commentaar van Karl Barth op Romeinen 3: 21-26	14
Hoofdstuk 3 De band tussen Romeinen 3: 21-26 en Tenach.....	34
Literatuuropgave	44
Bijlage 1	45
Bijlage 2.....	47
Bijlage 3.....	49

Voorwoord

Na een mooie studietijd van 4 jaar, ligt voor u een scriptie ter afronding van de Bacheloropleiding Theologie Levensbeschouwing.

Ik hoefde niet lang na te denken over een onderwerp voor deze scriptie. Ik vond het dé mogelijkheid om me langere tijd en intensief in een tekst van de theoloog Karl Barth ‘te storten’.

Op 11 juni 2008 vond in het Goethe instituut te Amsterdam de boekpresentatie plaats van de Nederlandse vertaling van ‘Der Römerbrief’¹. Een klassiek werk van de Zwitserse theoloog Karl Barth, waarin hij commentaar geeft op de brief van Paulus aan de Romeinen. Inleider C. van der Kooi zei het commentaar “uiterst merkwaardig” te vinden. Hij zei bij Barth een nieuwe zienswijze te vinden tussen geloof en cultuur. Barth beweert bovenal dat religie niet de rol heeft tot het geven van innerlijke vrede, noch lost het de problematiek van het bestaan op. Integendeel. Religie is bij Barth, aldus van der Kooi, een open wond, een ziekte. Religie heeft het besef van het gat in het menselijk bestaan. En daarin ligt haar kracht, dit moet zo blijven. Barth spreekt over God die ongrijpbaar is en toch dichtbij. Een ontdekking die volgens van der Kooi voor onrust zorgt, maar ook voor hoop. Barth rekent stellig af met een vorm van religie waarin men God denkt te kunnen plaatsen in het eigen innerlijk, de cultuur, de staat, de ‘hogere wereld’ of andere mogelijk denkbare populaire mogelijkheden van deze tijd.

Soms blijf je tijdens een studie Theologie bij een onderwerp, een persoon of een standpunt ‘haken’. Je hoort hiervan en het laat je niet meer los. Ik probeer met de bovenstaande woorden van van der Kooi, in te leiden wat mijn persoonlijke motivatie is voor het schrijven van een scriptie over dit onderwerp. Ik ben mij tijdens de studie steeds meer gaan inlezen in Barth. Voornamelijk teksten over hem en niet van hem. Het werken aan deze scriptie was dan ook voor mij dé mogelijkheid een tekst van Barth zelf te bestuderen.

Het lezen van teksten van Barth is niet makkelijk: het roept vragen op, haalt regelmatig gangbare ideeën over religie, geloof en christendom onderuit en doet een appèl op je. Een appèl omdat ik sterk het gevoel had ook zelf aangesproken te worden op mijn eigen manier van denken over God, Jezus en de Bijbel. Wat mij bovenal opviel en opvalt, is hoe Bijbels Barth zijn commentaar fundeert, hoe hij dit Woord zelf, naar mijn idee, weer laat spreken. Met als gevolg dat ik oog en oor leerde krijgen voor het getuigenis. Een getuigenis van het spreken en handelen van God. Dit schept eenheid en verband tussen Bijbelse teksten onderling en deed mij bijvoorbeeld weer opnieuw nadenken over de relatie tussen Tenach en Nieuwe Testament, als onlosmakelijk met elkaar verbonden en getuigend van Dezelfde. Ik geloof dat Barth ons kan leren Bijbel lezen, verbanden te ontdekken en te horen van de woorden en daden van de God van Israël.

Met het lezen van dit getuigenis, ontdekken we ook een (Bijbelse) manier van spreken over de mens.

¹ Karl Barth, *De brief aan de Romeinen*, uitgeverij Boom, 2008. Vertaald door Mark Wildschut

Mijns inziens stelt Barth in zijn commentaar de mens voor als een kwetsbaar, breekbaar wezen. Kwetsbaar omdat zij juist de problematiek van het bestaan moet onderkennen en zich open moet stellen voor dat wat niet te vatten is. En als wij iets moeilijk vinden is het dat wel...Dat lijkt beangstigend. Wij mensen willen, over het algemeen, God en de wereld in de greep houden, het leven begrijpen en onder woorden brengen.

Toch werkt dit gegeven (het erkennen van de menselijke kwetsbaarheid, maar juist dan je toevertrouwen aan God) voor mij persoonlijk meer bevrijdend dan beangstigend. Meer hoopvol dan zonder hoop.

Ik schreef het al: dat in mijn scriptie een tekst van Barth centraal zou staan, was voor mij snel duidelijk. Het maken van een opzet voor deze scriptie was daarentegen moeilijker. Het gevaar bestaat dat de vraagstelling te groot is voor het doel van deze scriptie. Het onderwerp van deze scriptie zal dus ook gaan over een *gedeelte* uit Der Römerbrief van Barth, namelijk zijn commentaar op Romeinen 3: 21-26. Een gedeelte wat heel concreet gaat over de wijze waarop God Zich openbaart. Met grote zin heb ik me verdiept in het commentaar van Barth op deze verzen. Ik ben ervan overtuigd dat hij voor (in ieder geval voor mij..) een voorganger kan zijn in het leren lezen van het Bijbelse getuigenis.

Ik eindig mijn 'voorwoorden' niet zonder te bedanken. Allereerst mijn scriptiebegeleidster Monique Leijgraaf. Door haar maakte ik op deze studie voor het eerst kennis met de theologie van Karl Barth. Mijn enthousiasme en interesse zijn mede hierdoor ontstaan. Bij het schrijven van een scriptie is het erg fijn om goede begeleiding te krijgen. Ik bedank Monique Leijgraaf dan ook voor haar heldere en leerzame feedback en voor de tijd die ze in de begeleiding heeft willen steken!

Daarnaast bedank ik mijn medestudenten die deelden in mijn enthousiasme voor dit onderwerp. Wat was ik blij dat ik van hen voor mijn verjaardag de nieuwe Nederlandse vertaling van Der Römerbrief ontving!

Deze scriptie is afgerond. De Bachelorstudie is voltooid. Maar ik zal zeker verder gaan met het lezen van het werk van Karl Barth! Daar valt nog eindeloos veel in te ontdekken.

Inleiding

De vraagstelling:

Na overleg met Monique Leijgraaf besloot ik de scriptie te wijden aan het commentaar van Barth op Paulus' brief aan de Romeinen 3: 21-26. Een gedeelte uit de zo bekend geworden Römerbrief van Karl Barth.

Om de opzet en bedoeling van deze scriptie te verduidelijken, ga ik eerst terug naar januari 2008. Het college 'Paulus', gedoceerd door Monique Leijgraaf, begon in januari 2008. Dat was ook de periode dat ik een start maakte met de scriptie. De uitgelezen kans om tijdens een van de colleges het commentaar van Karl Barth op de Romeinenbrief van Paulus aan de kaak te stellen! Monique Leijgraaf stelde voor dat ik samen met haar een college zou voorbereiden die in het teken zou staan van de tekst die ook centraal staat in deze scriptie: Romeinen 3: 21-26. Zo ging ik aan de slag met het commentaar van Barth op deze verzen, maakte een samenvatting, en probeerde het 'presenteerbaar' te maken voor de groep. Op 5 maart 2008 vond het college plaats. Ter voorbereiding hadden de groepsleden de tekst van Barth doorgelezen. Het had de nodige vragen opgeroepen, die ook tijdens het college besproken zijn. Bij veel mensen was de tekst als 'massief' en 'gesloten' overgekomen. Het was dan ook goed om na het college te horen dat de tekst door een aantal groepsleden minder massief en stellig werd gevonden. De bespreking van de tekst had deze meer 'behapbaar' gemaakt.

Ondanks deze positieve reacties na afloop, vielen de reacties van de groep mij op. Natuurlijk is het commentaar van Barth moeilijk, dat zal ik ook na het schrijven van deze scriptie nooit ontkennen... Toch had ik verwacht (en misschien gehoopt...) dat na bijna 4 jaar studie de theologie en de taal van Barth enigszins bekend waren geweest.

Monique Leijgraaf en ik schreven los van elkaar een evaluatie op het college van 5 maart. Ik heb ze beide als bijlage toegevoegd. N.a.v. de bevindingen na het college stelde zij het zgn. 'ui-model' voor (een model te gebruiken in de scriptie): een model waarbij je bijvoorbeeld door middel van andere teksten steeds meer van de kern probeert te laten zien. Door ook de hulp in te schakelen van andere theologen en teksten hoop ik de tekst van Barth te kunnen verhelderen.

De vraagstelling is als volgt:

- **Wat zijn de opmerkingen van Karl Barth over de openbaring van God in Messias Jezus in zijn commentaar op Romeinen 3: 21-26?**

De opmerkingen van Barth over de Gods openbaring vormen de kern van mijn scriptie. Ik zal door middel van andere teksten en auteurs steeds meer van deze kern proberen te laten zien. Zonder uitleg van andere theologen is de tekst misschien minder toegankelijk en komt het, (zoals mijn groepsleden ook zeiden) massief en gesloten over. Uiteindelijk zou ik natuurlijk het liefst willen dat er iets van de rijkdom van deze tekst ontdekt wordt.

Hoofdstukindeling:

Hoofdstuk 1:

Om de vraag die centraal staat in deze scriptie te kunnen beantwoorden, zal ik eerst een korte inleiding geven op het commentaar van Barth. De teksten en de theologie van Barth zijn nauwelijks te begrijpen als het niet gezien wordt in het licht van zijn tijd. Veelal is zijn theologie ook een reactie op de heersende theologische stromingen. Het lijkt mij dus belangrijk ook in te gaan op ontwikkelingen die voorafgingen aan het schrijven van het commentaar door Barth, om zijn positie helder te krijgen.

Omdat er twee versies van het commentaar zijn en deze uiteenlopen, zal ik ook de verhoudingen tussen beiden kort beschrijven.

Hoofdstuk 2:

Dit is de kern van de scriptie. Ik heb het commentaar van Barth op Romeinen 3: 21-26 meerdere malen gelezen. In het Duits en in het Nederlands. Met de hulp van teksten van andere theologen hoop ik de tekst ‘verstaanbaar’ te maken. Ik probeer met de woorden van Barth, met mijn eigen woorden en met de woorden van andere theologen helder te krijgen wat de opmerkingen van Barth zijn over de God van Israël die Zich laat zien in Messias Jezus. Barth trekt de verzen uit Romeinen 3: 21-26 uiteen en geeft per versonderdeel zijn commentaar. Ik hanteer dezelfde indeling. Vooraf zal ik per onderdeel een korte inleiding geven en de belangrijkste voorkomende thema’s noemen.

Hoofdstuk 3:

Ik behandel in deze scriptie de opmerkingen van Barth over de Gods openbaring in Messias Jezus. Om deze opmerkingen te begrijpen zullen we ook de teksten in Tenach open moeten slaan. Deze tekst van Paulus kunnen we nooit lezen zonder Tenach, zoals dat ook geldt bij de andere nieuwtestamentische teksten. Paulus grijpt regelmatig op Tenach terug en interpreteert de teksten op een heel specifieke manier. Hierom zal ik tot slot laten zien hoe Tenach gelezen wordt in dit gedeelte van de Romeinenbrief.

Dit teneinde de vraag te beantwoorden hoe gesproken wordt over de Godsopenbaring door Paulus en hoe Barth dit becommentarieert.

Op de vraag naar Barths spreken over de Gods openbaring kan nooit een sluitend, definitief, antwoord worden gegeven. Barth zelf heeft hier talloze boeken over geschreven, het is een onderwerp waar we nooit over uitgesproken of uitgeschreven zijn. Dit is denk ik ook een beperking die geldt voor dit afstudeerproject; het is misschien wel nooit volledig ‘af’. Ik houd het dan ook bij Barths opmerkingen uit *een gedeelte* uit zijn commentaar. De samenvattende conclusies die ik achteraf noem zijn dan ook alleen hierop van toepassing.

Hoofdstuk 1 Der Römerbrief van Karl Barth

Een korte inleiding

Karl Barth werd geboren in 1886, in Bazel, Zwitserland. Hij was de zoon van Fritz Barth (theoloog in Bazel) en Anna Sartorius. Zijn school- en universiteitstijd beleefde hij in Bern, daarna studeerde Barth in Berlijn, Tübingen en Marburg. Leermeesters waren o.a. Adolf von Harnack (die zich later tegen bepaalde opvattingen van Barth zou verzetten) en Wilhelm Herrmann. Allebei liberale theologen. Korte tijd maakte Barth deel uit van de redactie van het blad 'Die Christliche Welt'.

In 1911 werd Barth predikant in het dorpje Safenwil (Noord- Zwitserland). Barth werd door zijn lezingen en boeken ver buiten eigen land bekend. Dat Barths tijd in Safenwil een vruchtbare periode was, blijkt ook uit de grote hoeveelheid voordrachten en verhandelingen uit die tijd. Op 16 juli 1911 hield hij zijn eerste preek in Safenwil, waar hij de volgende woorden sprak: "Dat ik predikant ben omdat ik over God spreken moet, als ik mijzelf, mijn beter ik trouw wil blijven".² In deze tijd had Barth intensief en veel contact met vooraanstaande jonge predikanten (veel brieven, bezoeken en conferenties) zoals Thurneysen (Zwitsers praktisch theoloog). Met Thurneysen schreef Barth 2 meditatie's. Maar ook had Barth contacten met Kutter en Ragaz, die in 1906 de religieus-sociale beweging oprichtten. Toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak, heeft dit geleid tot een nieuwe theologische ontwikkeling bij Barth. Dit o.a. door een manifest van 93 Duitse intellectuelen die zich openlijk voor de hele wereld vóór de oorlogspolitiek van Kaiser Wilhelm uitspraken: "Onder hen ontdekte ik met ontzetting de namen van bijna al mijn Duitse docenten. Ik beleefde een godsverduistering", aldus Barth. De kritiek van Barth breidde zich geleidelijk uit tot heel de theologie van de 19de eeuw tot en met Schleiermacher.

Principieel werd het voor Barth om God weer de centrale plaats te geven die Hem toekomt met alle consequenties voor de nieuwe zaak en taak van de kerk in de wereld. Dat had daarom dan ook consequenties voor de prediking: "Bij het begin beginnen en eerst erkennen dat God God is", zei Barth. En daarom is de eerste vraag: "Kan en mag ik wel over God spreken?" Vragen als deze brachten een grote ommekeer in zijn theologiseren teweeg, waardoor hij zich ook meer distantieerde van de religieus-socialisten. Allereerst moet er dus volgens Barth erkend worden dat God Góð is en dat dit grote consequenties heeft voor de prediking en de kerk.

Barth lijkt in Der Römerbrief ook een alternatief te bieden tegenover een vernieuwingsbeweging als het religieus socialisme. Maar ook tegenover bijvoorbeeld de heersende antroposofische ideeën over een 'hogere wereld' of de 'Jugendbewegung' met als voorman Hans Blüher.³

In juni 1916 begon Barth de Romeinenbrief te lezen: "Ik las en las en schreef en schreef."

² Internetsite: <http://www.karlbarth.nl/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=16&page=4>

Bezocht op 10 juli 2008

De citaten in dit hoofdstuk zijn voornamelijk afkomstig van de biografie zoals deze op de website van stichting Karl Barth beschreven staat.

³ Barth, xvii

Die eerste aantekeningen werden uiteindelijk: ‘Der Römerbrief’. In sommige kringen werd dit commentaar met verbazing ontvangen, in andere met enthousiasme.

Op een belangrijk congres van de religieus-socialisten (september 1919) in Duitsland hield hij als invaller een lezing over ‘De christen in de maatschappij’. Zijn woorden in Tambach (in de Duitse deelstaat Thüringen) hadden een grote uitwerking op zijn toehoorders.

Na Tambach zette Barth zijn begonnen proces van heroriëntatie voort door veel studie van o.a. Calvijn, Kierkegaard en Paulus (Kolossenzen en 2 Korintiërs).

De eerste editie van Der Römerbrief verscheen in 1919. Van 1920 tot 1921 werkt Barth aan een herschrijving van dat commentaar. Deze tweede druk verschijnt in 1922.

Enkele verschillen tussen de eerste editie en de tweede editie van Der Römerbrief

De eerste editie van Der Römerbrief verscheen in 1919. “In deze editie staat de opstanding, de ‘triomf der genade’ voorop. Het ‘nog niet’ van de vervulling honoreerde Barth niet”.⁴ De afstand tussen mens en God wordt minder groot voorgesteld dan in de tweede editie. De gelovige kan een ‘antenne’ hebben voor wat goed is, was de gedachte van Barth tijdens het schrijven de eerste editie. Maar dat verandert. Want, kunnen we dit laatste nog wel zeggen in een tijd waarin oorlogen gevoerd worden en de samenleving alles behalve vooruitgang boekt? In de eerste Römerbrief heeft de relatie tussen God en mens een onmiddellijk karakter, deze is intiem. In deze editie zegt Barth: “de gelovige staat in de kennis Gods”. In tegenstelling tot dit zegt zijn broer Heinrich Barth (filosoof, doceerde Wijsbegeerte in Bazel) dat het probleem is dat we juist geen kennis van God hebben door de empirische werkelijkheid. Misschien is Barth, ook mede door zijn broer, aldus van der Kooi, tot de conclusie gekomen dat ook de gelovige mens zich niet in een onmiddellijke relatie tot God verhoudt, maar dat juist de zoekende mens de grote afstand tussen hem en God kan ervaren. De tweede editie spreekt hier uitgebreid van: mens is mens en God is God.

Precies zoals de Deense Filosoof Kierkegaard zei (Barth citeert hem ook in zijn commentaar): “er is een oneindig kwalitatief verschil tussen God en mens”. Hier ontdekken we volgens mij ook filosofische invloeden in Barths theologische ontwikkeling.

“In de tweede editie blijkt openbaring vervulling én verborgenheid in zich te dragen”.⁵ Die verborgenheid wordt nu gethematiseerd.

In de tweede Römerbrief beschrijft Barth, door veel herhaling en exegese, de wending van de openbaring. Van der Kooi zegt in zijn inleiding dat het duidelijk is dat Barth bij zijn herziening zeer beïnvloed is door zijn exegese van 1 Korintiërs 15. De radicaliteit, waarmee de opstanding, Gods exclusieve daad, zich onttrekt aan al het historisch grijpbare, maakte grote indruk op hem.

Het nieuwe in het commentaar van Barth is het gegeven dat hij een radicaal onderscheid maakt tussen mens en God. Dit is ook een thema dat in deze scriptie uitgebreid aan bod zal komen.

⁴ A.W. Velema, *God ter sprake*, uitgeverij Boekencentrum B.V., 's Gravenhage, 1991, blz 65

⁵ idem

God komt niet ter sprake als een die door menselijke religieuze aanleg of gevoelens te bereiken is, maar Hij is degene die ons tegemoet treedt, als een *tegenover*. Het initiatief in de relatie God-mens ligt en blijft liggen bij God. En dat God deze relatie wil, komt voor de mens aan het licht in het moment van de openbaring. Er komt een doorbraak van de kant van God. De Gods openbaring betekent dat er een beslissing valt. De verhouding tussen God en mens verandert. In positieve zin.

Met de opstanding van Messias Jezus, wordt het oude (door Barth geduid met 'Adam') daadwerkelijk door God bestempeld als 'oud'. Dat is het 'nee' van God, de wereld van Adam. Maar de openbaring van God in Messias Jezus heeft beweging in zich; Omdat God God is en de keuze maakt voor de mens, ligt er een nieuw begin. God kiest voor de mens, voor het leven. Dat is het 'ja' van God. Messias Jezus en Adam tegenover elkaar.

In de tweede Römerbrief benadrukt Barth dat het 'ja' van God altijd in het 'nee' verborgen is. Moeilijke, dialectische taal. De mens staat met lege handen en is afhankelijk van de genadige daad van God. Er is sprake van dialectiek: met Gods openbaring wordt er iets zichtbaar en tegelijkertijd gebeurt dit op zo'n manier dat Hij compleet Anders blijkt te zijn. Zichtbaar én verborgen. Op dit JA en NEE van God zal ik nader ingaan.

Na de tweede editie van het commentaar heeft Barth nog veel belangrijke en bekende werken geschreven. Veel werken zijn ook van groot belang geweest voor de theologie in de 20e eeuw, zoals zijn grote *Kirchliche Dogmatik* (KD).

Van der Kooi zegt dat Barth in de KD meer uitgaat van de positieve relatie tussen God en mens. Misschien dat sommige mensen die Der Römerbrief lezen de indruk hebben dat God alles is en de mens niets. Soms lijkt dit volgens mij ook zo. Maar vaak ook niet...Ja, Barth staat kritisch tegenover de mens, de cultuur en de beschaving. Zij zijn allemaal geen realisering van goddelijk heil. Dat laatste benadrukt Barth steeds weer. Maar dat maakt hem volgens mij geen pessimist! Wat mij betreft is de rode draad in het commentaar dat God de mens recht doet, er is sprake van echte humaniteit en liefde van God voor de mens. Genade voor de mens als geschenk van God. Een Bijbelse visie brengt Barth naar voren met betrekking tot de relatie tussen God en mens. Een antwoord ook op de heersende theologische stromingen in zijn tijd, waarin "de mens wel zonder 'god' wil zijn. Maar de heilige God niet zonder de mens wil zijn".⁶

⁶ Barth, xxx

Factoren die tot het schrijven van Der Römerbrief leidden

In de inleiding van het boek ‘Teksten uit Karl Barths Romeinenbrief’ van C. van der Kooi en in de inleiding van de recent verschenen Nederlandse vertaling van Der Römerbrief, worden een aantal concrete factoren genoemd die ertoe zouden hebben geleid dat Barth zijn commentaar op de Romeinenbrief van Paulus schreef.

Vooraf de tweede editie van het commentaar op de Romeinenbrief (1922) gaf Barth grote bekendheid. Barth beweert, aldus van der Kooi, dat de geloofservaring een oorspronkelijke, niet een psychologisch, historisch of anderszins herleidbare ervaring is. De openbaring beschrijft Barth als iets nieuws en zelfstandigs.

Er ging een ontwikkeling vooraf aan het schrijven van Barths commentaar. De eerste versie van zijn commentaar op de Romeinenbrief verscheen in 1919. Toen was het nog duidelijk dat Barth deel uitmaakte van wat genoemd werd de liberale theologie: theologie die een brug wil bouwen tussen het christelijk geloof en de moderniteit. Dit is ook kenmerkend aan het *cultuurprotestantisme*. God is min of meer immanent in het leven en in de cultuur aanwezig. “Te veel had de theologie zich, al meer dan een eeuw lang, laten leiden door een soort accommodatiegedachte, meende Barth. Ze had zoveel als ze kon de wetenschap omarmd en was steeds dichter gaan aanschurken tegen een humanisme dat God meer en meer was gaan zien als een metafoor voor alles wat er in het mensenleven maar edel, hooggestemd en nastrevenswaard was”.⁷

Binnen de liberale theologie zijn er verschillende ‘scholen’. Barth stond kritisch tegenover de zogenaamde ‘godsdienshistorische school’. In het bijzonder tegenover haar grote vertegenwoordiger Ernst Troeltsch. Troeltsch probeerde door middel van een wetenschappelijke benadering tot een analyse te komen van de menselijke religie. Het christendom is zo maar 1 vorm te midden van de veelheid aan religiositeit. “Nergens is de stroom van de historische tijd op zulk een tegenstrijdige wijze ervaren – verheerlijkt en gevreesd – als in het oeuvre van Ernst Troeltsch (1865-1923), neo-protestants theoloog, socioloog en historicus tijdens de overgang van de 19-de naar de 20-ste eeuw”.⁸ Troeltsch geloofde in de zin van de geschiedenis, was geïnteresseerd naar hoe de geschiedenis daadwerkelijk geweest *was*, niet hoe deze gezien of ervaren werd. Hij hanteerde de historisch-kritische methode: Bijbelonderzoek met een nauwkeurige reconstructie van de werkelijkheid.

De kritiek van Barth is vooral gericht op de historische methode die gebruikt wordt om het *wezen* van het christelijk geloof te duiden. Als leerling van de liberale theoloog en dogmaticus Wilhelm Herrmann had Barth geleerd dat dit niet het voornaamste mocht zijn om de essentie van een religie te beschrijven. De aandacht van Barth ging uit naar de theologie als zelfstandige wetenschap. Dit komt dan ook in zijn werk duidelijk tot uitdrukking. Maar in tegenstelling tot Hermann en ook Schleiermacher gaat Barth in de tweede editie van Der Römerbrief niet uit van de menselijke ervaring.

⁷ G. Groot in het NRC Handelsblad, 18 juli 2008

⁸ N.T. Bakker, *Geschiedenis in opspraak*, uitgeverij kok-kampen, blz 147

Zijn uitgangspunt is datgene waardoor deze menselijke ervaring opgeroepen wordt. Er komt namelijk volgens Barth iets op de mens af. “Woord” noemt Barth dat, of openbaring, opstanding, Jezus Christus, oorsprong, overhangende rotswand, crisis. Hij grossiert in begrippen en beelden die duidelijk moeten maken dat het nou net niet de mens is die dit in de hand heeft en waar dit begint”.⁹

Zo benadrukt Barth de eigenheid en zelfstandigheid van het geloof. Het is niet te pakken. Barth vraagt in Der Römerbrief aandacht voor deze God die niet te grijpen is, niet te vangen in ons denksysteem. God is de Andere. Die staat voor genade en die Zijn JA uitspreekt tot de mens. Dat kenmerkt de tweede editie van Der Römerbrief.

“Kenmerkend voor zijn denken rond 1921 is in theologische en filosofische zin de ontdekking van de niet-identiteit, of anders gezegd de andersheid van God.(...) Hij is wel de onruststoker, de instigator of zelfs de motor van die onrust en dat zoeken, hij is er het geheim van dat mensen uit hun gezapigheid en vaste structuren worden opgejaagd. De kritische, politiek linkse stemmen in de maatschappij hebben daarvan meer begrepen dan zij die het oude liefst zouden willen handhaven. Maar deze overhelling naar het kritische jegens de bestaande orde maakt Barths theologie nog niet tot een linkse ideologie”.¹⁰

Barth hield afstand van partijstandpunten gebaseerd op een theologische overtuiging. Geen menselijk standpunt mag gelijkgeschakeld worden aan de wil van God.

De kritiek op vernieuwingsbewegingen (die soms het heil voor de mens lijken te willen realiseren), wordt vaak wat ironisch beschreven en maakt het commentaar van Barth op de Romeinenbrief soms een tegendraads geschrift. God valt met geen van de genoemde bewegingen samen. Er zijn geen protestbewegingen die het rijk van God kunnen laten beginnen, dat kan alleen God zelf. Dit gegeven mag ons ook kritisch maken tegenover eigen menselijke conservatieve of revolutionaire acties.

Geregeld vinden we in het commentaar ook verwijzingen naar heersende maatschappelijke discussies en bewegingen. “Dat onrustig zoeken naar verandering, naar nieuwe sociale en politieke structuren is het klimaat waarin Barth zijn theologie vormgeeft”.¹¹ Het is een kritiek op de liberale theologie van die tijd.

Belangrijk in de theologische ontwikkeling van Barth was de Eerste Wereldoorlog en de reacties die hierop volgden. Kerk en christendom falen. Barth is geschokt door de opstelling van de leidinggevende intellectuele elite in Duitsland. Zij stelden zich bijna allemaal op achter de oorlogspolitiek. Barth stelt zichzelf de vraag of God niet boven de partijen staat. Barths wantrouwen tegenover de bestaande theologie groeit.

⁹ C. van der Kooi in het Dagblad Trouw, 5 juli 2008

¹⁰ Barth, xviii

¹¹ Barth, xvi

“De wijze waarop hij in de tijd van de Eerste Wereldoorlog de situatie aanvoelt, kan men in twee stellingen onder woorden brengen, die de richting aangeven van zijn theologie en die als het ware het gebinte vormen van wat we in de Römerbrief van 1922 aantreffen”:¹²

1. De wereld is wereld.

2. God is God.¹³

De wereld blijkt een godloze wereld te zijn. Barth deelt het gevoel niet meer dat de geest een kracht is in de historie. De naam van God wordt gebruikt voor oorlogsvoering. Belangrijk waren voor Barth de contacten die hij had met collega's. Met de predikant Eduard Thurneysen raakte hij snel bevriend. Verder had hij inspirerende ontmoetingen met de leiders van de religieuze sociale beweging in Zwitserland: Herman Kutter en Leonard Ragaz. Onder invloed van hen wordt de categorie van het rijk Gods steeds belangrijker.

Religieuze ervaring wordt iets wat een contrast bewerkstelligt tussen wat men aan Jezus en zijn daden ervaart en de rauwe werkelijkheid. Vooral Kutter beklemtoont dat er een groot verschil is tussen wat er in dit leven aan heil gerealiseerd wordt en Gods heilswerkelijkheid.

In zijn inleiding van zijn commentaar op de brief van Paulus aan de Romeinen legt Barth zijn uitgangspunten uit bij de behandeling van de tekst. Hij stelt dat vele exegeten zeer uitvoerig ingaan op allerlei technische kwesties, maar nalaten naar voren te brengen waar het eigenlijk om gaat. Voor Barth gaat het er om Paulus te begrijpen, vaak tegen de theologie van de 19^e eeuw in. Vanuit de analyse van de afzonderlijke woorden moeten we komen tot een *zin* (van Wörter naar Worte). Je moet net zo lang worstelen totdat je de tekst je eigen hebt gemaakt. Pas dan heb je verklaard.

Het uitgangspunt van de brief is het onderscheid tussen God en mens en tegelijk de betrokkenheid van God op de mens. Barth wil ‘grote schoonmaak’ houden ten opzichte van de vrijzinnige theologie van de 19^e eeuw, die hij (misschien wat spottend...) de *cultuurprotestantse gewetensreligie* noemt, waar het gaat om gevoel en beleving, ten koste van God die ‘boven’ ons staat. Van der Kooi zegt in de inleiding van de recent verschenen Nederlandse vertaling dat het bijzonder is dat Barth zijn commentaar schreef op deze brief van Paulus. Veel liberale theologen in de 19^e eeuw hadden namelijk grote kritiek op Paulus. Ook werd in deze tijd veel onderzoek gedaan naar de historische Jezus, onder invloed van de ‘Leben Jesu-Forschung’. Vertegenwoordigers van deze stroming maakten sterk onderscheid tussen het optreden en de boodschap van Jezus en dat wat Paulus ervan maakte. Barth moet niet veel hebben van deze tegenstelling. Het verwijt van Barth richt zich voornamelijk tot hen die de Bijbel hebben gemaakt tot een boek met een moreel programma, gebaseerd op wat Jezus deed en zei. Maar Paulus getuigt er juist van getroffen te zijn door iets nieuws, namelijk God, die ondanks de mens en zijn beperkingen deze mens toch trouw blijft. Paulus is voor Barth niet een persoon uit een ver verleden, die achterhaald is. Maar Paulus getuigt van iets dat van alle tijden is. En dus ook van grote zin voor de mens van vandaag. “Onbekommerd schrijft Barth over het aanstootgevende van Paulus’ brief, die hij passage voor passage, zin voor zin en soms zelfs woord voor woord becommentarieert.

¹² Barth, xx

¹³ C. van der Kooi, *Teksten uit Karl Barths Romeinenbrief*, Delft: Meinema, 1986, blz 10

Hij leest de brief bijna alsof hij aan hemzelf gericht zou zijn, en niet aan een christengemeente van bijna tweeduizend jaar her. Hij maakt zich deelgenoot van de tijdloze waarheid die Paulus volgens hem heeft gezien en verwoord, en maakt het woord van de apostel tot het zijne, bijna alsof hij Paulus' eigen buikspreker was".¹⁴

Kortom: de manier waarop Barth spreekt in Der Römerbrief over de verhouding tussen God en mens, is een andere dan de heersende tendens in de theologie van de 19^e eeuw. God is niet wat mensen ervan maken. In zijn commentaar schrijft Barth over God die ongrijpbaar is en tóch dichtbij komt. Zo geeft Barth het godsgeloof zijn zelfstandigheid weer terug.

¹⁴ G. Groot in het NRC Handelsblad, 18 juli 2008

Hoofdstuk 2 Het commentaar van Karl Barth op Romeinen 3: 21-26

Voordat ik inga op het commentaar van Barth op Romeinen 3: 21-26, eerst kort iets over de stijl van het commentaar. Van der Kooi zegt dat in het commentaar op allerlei manieren de echo doorklinkt van de eindigheid van het menselijk bestaan; de mens leeft tussen geboorte en dood. Over die muren kunnen we niet heen kijken. De mens doet veel dingen om aan dit gegeven te ontsnappen: we zoeken naar zin, zoeken grenservaringen op. Maar volgens Barth is het de enige manier om anders in dit leven te staan als er een perspectief doorbreekt. Als in deze eindigheid, het ‘nee’, het ‘ja’ van God doorbreekt. Dit is iets wat de mens niet bereiken kan, geen geestelijke oefening leidt hiertoe. Alleen God zelf kan dit perspectief doen doorbereken.

De stijl van het commentaar van Barth hangt samen met dit inzicht, aldus van der Kooi. De openbaring kan slechts worden aangeduid: “Het is als een schilder die de vlucht van een vogel op het platte vlak van het schildersdoek poogt vast te leggen. Elk beeld, elke uitspraak, hoe fijnzinnig ook, hoe mooi of precies, is suggestie, een bevroering van de beweging”.¹⁵

Van der Kooi zegt het commentaar suggestief te vinden. De stijl is niet argumentatief, maar beeldend. “De lezer wordt niet door droge argumentatie bij de hand genomen en naar een punt geleid, hij wordt als het ware midden in een klankwereld geplaatst en uitgenodigd om zich mee te laten nemen, in een strak staccato van korte, bijna gelijkende aanslagen die alle tezamen een overdonderende indruk geven. Het genre is moeilijk te bepalen. Een klassieke paulinische tekst wordt tot spreken gebracht door een amalgaam van exegese, literatuur, filosofische en theologische taal. Hij kruipt in de tekst, probeert zover door te dringen dat de scheidingswand tussen daar en nu, tussen wat hij zelf ziet en wat hij denkt dat Paulus heeft gezien begint te verdwijnen.”¹⁶

In verschillende hoofdstukken behandelt Barth tekstgedeeltes uit de Romeinenbrief. Barth trekt zo’n tekstgedeelte uiteen en geeft zijn commentaar dan per versonderdeel. Hoofdstuk 3 is genaamd ‘Gottesgerechtigheid’¹⁷ en bestaat uit 3 delen:

1. Das gesetz (‘de wet’). Hier geeft Barth zijn commentaar op Romeinen 3: 1-20
2. Jesus. Dit is een commentaar op Romeinen 3: 21-26
3. Allein durch den Glauben (‘Alleen door het geloof’). Dit is tot slot een commentaar van Barth op Romeinen 3: 27-30.

Barth hanteerde een eigen vertaling, grotendeels volgde hij de Luthervertaling. De Nederlandse vertaling van het commentaar van Barth heeft het naar het Nederlands omgezet. Ik ga in op Barths commentaar op Romeinen 3: 21-26. Hiervoor gebruik ik de woorden van Barth, de woorden van andere theologen en mijn eigen woorden.

¹⁵ Barth, xxvii

¹⁶ C. van der Kooi in het Dagblad Trouw, 5 juli 2008

¹⁷ K. Barth, *Der Römerbrief* (1922). Unveränderter Abdruck der neuen Bearbeitung von 1922. 13. Aufl. Zürich 1984, blz. 56 t/m 97

Net als in Barths Römerbrief behandel ik de tekst in die kleine onderdelen. Ik hanteer dezelfde indeling; op elk versonderdeel ga ik dieper in. Vooraf geef ik een korte inleiding.

Er is een aantal regelmatig terugkerende thema's. Ik noem ze hier en licht ze kort toe.

De scheiding tussen God en mens. Barth spreekt over een God die alleen te kennen is omdat Hij zélf spreekt. Hij staat haaks op menselijke ondernemingen. Want...God is GóD. Barth levert grote kritiek op de liberale theologie van zijn tijd. Hij wil God weer de centrale plaats teruggeven. En dit heeft grote gevolgen voor de verdere inhoud van Barths commentaar op Paulus' brief aan de Romeinen.

De betrokkenheid van God op de mens. In Zijn Anders-zijn is God betrokken op de mens. Deze God is ongrijpbaar en tegelijkertijd dichtbij. In de geschiedenis van Jezus kunnen we Gods keuze voor de mens zien. In de opwekking van Messias Jezus door God zien we Gods trouw en Zijn keuze voor de mens.

God als initiatiefnemer. Barth benadrukt dat het God is die het initiatief neemt. Het gaat (Bijbels gezien) om Gods weg met de mens, niet de weg van de mens naar God. In het commentaar van Barth op Romeinen 3: 21, spreekt Barth over een doorbraak van de kant van God. Een compleet nieuwe wereld treedt binnen in onze oude vertrouwde wereld. Vanwege de afstand tussen God en mens is de openbaring van God nooit direct inzichtelijk. Barth zegt dat wij mensen van alles kunnen doen om dit inzichtelijk te maken, maar uiteindelijk is het 'Stand in der Luft'; het 'staan in het niets'. De mens kan wel, en dat lijkt me moeilijk genoeg, geloven of erop vertrouwen, dat het God is die de mens vasthoudt en trouw blijft. Als Barth komt te spreken over 'geloof', komt dit ter sprake als een antwoord op het initiatief dat uitgaat van God. Alleen God kan de kloof overbruggen. De mens kan als antwoord hierop een geloofsbeslissing maken. Geloof is zo niet een eindstadium. Het is overgave, een vertrouwen, steeds weer opnieuw.

De mens als ontvanger. Barth zegt dat de mens ontvanger is van de genade van God. Precies zoals Paulus zegt in Romeinen 3: 24: "ze worden bij wijze van geschenk rechtvaardig verklaard, door Zijn genade". Bij wijze van geschenk. De mens hoeft dat geschenk niet te verkrijgen, het wordt haar gegeven, om niet. Barth probeert steeds weer die relatie tussen God en mens te formuleren. Dus volgend op de eerste twee (net beschreven) thema's, is dit kenmerkend voor deze relatie. De mens is ontvanger van de genade van God.

Gods JA en Gods NEE. Barth spreekt vaak in dialectische taal. Het JA dat God uitspreekt tot de mens zal een regelmatig terugkerend onderwerp zijn. God spreekt Zijn JA uit, Hij wil God-met-ons zijn. Maar dit JA betekent niet dat er geen NEE zou bestaan. Dit NEE is dat wat deze God niet wil, dat waar Hij niet voor wil kiezen. Dit NEE wordt gezegd vanwege het uitgesproken JA. Het Jezusverhaal eindigde niet bij zijn dood. Opwekking volgt. Juist dat is het licht van waaruit gekeken kan worden, dan wordt het NEE, de dood, zichtbaar. Het wordt zichtbaar als dat waar God NEE tegen zegt. De dood mag het laatste woord niet hebben.

Voordat ik start met de tekst, noem ik per versonderdeel nogmaals de belangrijkste thema's die Barth ter sprake brengt. Ze zullen als rode draad door de scriptie heen lopen. Ik ga, gezien mijn geformuleerde vraagstelling, vooral in op de vraag hoe Barth in dit gedeelte van zijn commentaar spreekt over God die Zich openbaart in Messias Jezus.

C. van der Kooi geeft in zijn vertaling bij elk hoofdstuk een korte inleiding. Bij het hoofdstuk 'Jezus', Barths commentaar op Romeinen 3: 21-26, luidt deze als volgt: "Gods openbaring beperkt zich niet tot één plaats, zegt Barth. Met nadruk komt hij zelfs voor de universaliteit van de openbaring op. Maar wel hebben christenen er pas in Jezus voor eens en al oog voor gekregen hoe het tussen God en de mensen staat. Jezus is de sleutel tot het verstaan van al Gods openbaring in de wereld. De verhouding van God en de mensen komt tot uiting in de wijze waarop God zichzelf in Jezus laat kennen. Jezus is geen openbaring vanwege eventuele religieuze aanleg of zedelijk bewustzijn – de reden waarom Jezus in de 'Leben Jesu-Forschung' belangrijk werd geacht – maar hij is het als negatieve grootheid, die zich tegenover God niet laat voorstaan op allerlei voortreffelijkheden. In het beeld van de stervende Jezus wordt zichtbaar wie de mens voor God is en alleen wie dit sterven wil meemaken krijgt oog voor genade"¹⁸

¹⁸ Van der Kooi, blz. 32

Het tekstgedeelte:

Romeinen 3: 21-26 (eigen vertaling van Barth, die grotendeels de Luthervertaling volgde)

21 Thans is echter buiten de wet om de gerechtigheid Gods openbaar geworden, waarvan door de wet en de profeten getuigd is

22 nl. de gerechtigheid Gods door zijn trouw in [Jezus] Christus, voor allen, die geloven; want er is geen verschil.

23 Want allen hebben zij gezondigd en missen de heerlijkheid Gods,

24 zij worden bij wijze van geschenk rechtvaardig verklaard door zijn genade, door middel van de verlossing die in Christus Jezus is.

25 Deze heeft God bestemd tot verzoendeksel door zijn trouw in zijn bloed om zijn gerechtigheid te bewijzen in de vergeving van de zonden, die vroeger onder zijn verdraagzaamheid plaatsgevonden hadden,

26 ten bewijze van zijn gerechtigheid in de tegenwoordige tijd, n.l. dat Hij rechtvaardig is en hem rechtvaardig verklaart, die in de trouw, die in Jezus blijkt, gegrond is.

1. Thans is echter...

In deze paragraaf wil ik verduidelijken hoe Barth de woorden ‘thans echter’ van Paulus uitlegt. Barth zegt in zijn commentaar dat deze eerste woorden van Paulus uit Romeinen 3: 21 wijzen op de wending die heeft plaatsgehad. God breekt door in de geschiedenis. Wat zegt Barth over deze doorbraak? Wat betekent deze?

Thema's:

- De wending
- Het spreken van God
- Openbaring van God als iets compleet nieuws en anders
- God als beslissende oorzaak

Met de woorden ‘thans is echter’ begint Romeinen 3 vers 21. En met deze woorden start ook het commentaar van Barth op de woorden van Paulus. Barth zegt als commentaar dat deze woorden wijzen op de *wending* die heeft plaatsgehad. Het gaat hier volgens Barth om een beslissende wending, namelijk die van de openbaring. Met dat deze openbaring plaatsvindt, treedt er een nieuwe wereld binnen in onze oude vertrouwde wereld. De woorden ‘thans echter’ van Paulus worden hier dus door Barth uitlegt als woorden die slaan op iets volkomen nieuws voor ons. Een klein gedeelte van zijn letterlijke commentaar luidt als volgt: “de niet-tijdelijke tijd, de niet-ruimtelijke plaats, de onmogelijke mogelijkheid, het licht van het ongeschapen licht, daarop wijst het *thans echter*”.¹⁹ Deze woorden wijzen volgens Barth op een doorbraak van de kant van God. Hij is het nu die de wereld binnentreedt. Om het spreken van Barth over deze doorbraak van God te verduidelijken, haal ik er een vaak gebruikte Duitse term in de theologie van Barth bij, namelijk de term ‘senkrecht von oben’. Die doorbraak van God komt loodrecht van boven, zo spreekt Barth erover. Als een lijn die van boven komt en de verticale lijn beneden snijdt. Zo is er een gedeelte in de geschiedenis waarvan Barth zegt dat deze te onderscheiden is van al het andere. Namelijk hierdoor dat daar de Stem klinkt van God; de wending plaatsvindt. We zijn hier dus ver verwijderd van wat een eventuele betekenis zou kunnen zijn van de historische Jezus voor ons. Nico Bakker zegt in zijn boek ‘Geschiedenis in opspraak’ dat we “deze wending niet kunnen denken op een temporeel-historische lijn”.²⁰ Want deze openbaring is nieuw. Bakker zegt dat daar waar Barth spreekt over deze wending, hij een compleet nieuw begrip van geschiedenis inbrengt. Openbaring is een bijzonder gebeuren, wat een eigen historische structuur kent en dus ook nooit verward mag worden of samenvalt met ons begrip van geschiedenis of wat geschiedenis is. Natuurlijk staan er allerlei soorten geschiedenis in de Bijbelse verhalen. Maar gaan we de verhalen lezen alsof ze (alleen) geschiedenis vertellen, doen we geen recht aan het getuigend karakter van de teksten.

Als wij spreken over geschiedenis en de loop van de geschiedenis komen er al gauw vragen op naar de oorzaken en gevolgen van dingen. En op juist deze vragen geeft de Bijbel nu net geen antwoord. “Dat geldt overigens niet alleen voor de Bijbel.

¹⁹ Van der Kooi, blz. 33

²⁰ Bakker, blz. 261

Dat geldt eigenlijk voor al het werkelijk grote en beslissende in de geschiedenis. Des te groter de wending, des te minder antwoord krijgen we op ons nieuwsgierige vragen naar het waarom”.²¹

Deze Bijbelse verhalen zeggen, in tegenstelling tot verklaringen die wij mensen misschien zoeken voor dingen, dat Góð de beslissende oorzaak is. Dan kunnen wij wel vragen stellen en mogelijke antwoorden noemen, maar als God ‘in het spel is’ begint er iets nieuws. Misschien dat deze woorden van Bakker verduidelijken hoe Barth spreekt over deze wending. Deze wending houdt échte geschiedenis in, ze is beslissend. Ze is beslissend omdat God spreekt, een aanspraak maakt op deze wereld. Hij maakt geschiedenis. Tegelijkertijd maakt deze wending scheiding. En ze geeft richting. Met dat God spreekt, treedt er een nieuwe wereld binnen in de ons vertrouwde wereld. Niet een verlengstuk van onze wereld, maar een compleet nieuwe. “Dan scheurt de hemel en gaan de graven open”, zegt Barth.²² Dat is toch een wonder...Dát krijgt grond met het plaatsvinden van deze wending, aldus het commentaar van Barth op de eerste woorden van Romeinen 3 vers 21.

2. Buiten de wet om...

In deze paragraaf zegt Barth dat God Zich openbaart buiten de wet om. Het spreken van God is iets volstrekt nieuws. Ik wil verduidelijken hoe dit spreken van God volgens Barth nooit samenvalt met de wet, de Bijbel.

Thema's:

- Spreken van God
- Soevereiniteit van God
- Het Anders-zijn van God

Het tweede gedeelte van vers 3 dat Barth becommentarieert zijn de woorden ‘buiten de wet om’. Net sprak Barth over de woorden ‘thans echter’, die volgens hem slaan op de wending die heeft plaatsgehad, namelijk de doorbraak van God die spreekt. Barth zegt nu vervolgens dat deze God spreekt buiten de wet om...We moeten hier niet uit opmaken dat Thora en Profeten er niet toe doen. Dat de wet af te schaffen is. Dat is denk ik niet waar het hierom gaat. Integendeel. Het gaat er om dat, juist omdat het Góð is die spreekt, we nooit kunnen zeggen dat Hij samenvalt met de wet, met de Bijbel. Wanneer we zouden zeggen dat God samenvalt met de wet, zouden we suggereren dat God afhankelijk is van de wet. Maar Barth zei het al bij zijn commentaar op de woorden ‘thans echter’: dit spreken van God is iets anders, iets nieuws en valt nooit samen met iets of iemand. Deze God is nooit hetzelfde als ons gevoel van welbevinden, of valt nooit samen met al onze menselijke religieuze gevoelens. Van der Kooi schrijft dit ook al in zijn inleiding bij het commentaar van Barth op deze verzen uit Romeinen 3. Deze God openbaart zich niet vanwege onze eigen religieuze aanleg of gevoelens. Hij is geen kroon op ons zoeken naar Hem, ook al doen we nog zo ons best.

²¹ Bakker, blz. 263

²² Van der Kooi, blz.33

“Het is de zin van alle godsdienst- en kerkgeschiedenis, ja van alle geschiedenis in het algemeen, maar daarom niet een deel van, niet een stuk in, niet een geschiedenis in de geschiedenis”²³, zegt Barth.

Barth zal waarschijnlijk goed dit gevoel van de moderne mens hebben aangevoeld en gekend. Maar ook in zijn tijd werd God voor het karretje gespannen. God werd gebruikt voor menselijke doeleinden. Er vonden oorlogen plaats in Zijn naam.

Daarentegen spreekt Barth hier over een God die alleen te kennen is omdat Hij zélf spreekt en Hij wordt zichtbaar als het *onzienlijke*.... Volgens Barth staat deze God zelfs haaks op onze ondernemingen.

Ik loop nu alvast vooruit op het volgende versonderdeel waar Barth zegt dat God de zin is van de geschiedenis, als zij zichzelf aanklaagt. Want juist als we kijken naar de loop van de menselijke geschiedenis en de problematiek die zij teweegbracht, kunnen we dan nog een ander antwoord geven dan God en Zijn barmhartigheid alleen?

3. De gerechtigheid Gods...

Barth brengt de *inhoud* van de eerder besproken doorbraak van God ter sprake. Hier zal ik in deze paragraaf op in gaan. Ik probeer een antwoord te geven op de vraag naar wat volgens Barth de gerechtigheid Gods is.

Thema's:

- Geopenbaarde gerechtigheid van God
- Het JA van God
- Verscheidenheid tussen God en mens
- Verbondenheid tussen God en mens

Nu komen we te spreken over de diepere inhoud van de doorbraak van God, van Zijn openbaring. Paulus zegt dat de gerechtigheid van God geopenbaard is. Buiten de wet om. Barth legt de inhoud van deze gerechtigheid uit als het JA dat God uitspreekt tot de mens. Het JA dat God uitspreekt tot de mens, ondanks en misschien wel tegen de menselijke geschiedenis in. Barth noemt deze gerechtigheid het *nochtans*. Want, wat dit betreft krijgen wij op onze waarom-vragen geen antwoord. God zegt, eigenlijk *ondanks* ons, dat Hij God-met-ons wil zijn. Hiermee verandert de verhouding tussen God en mens. Want God zegt hier definitief dat wij bij Hem horen en dat onze menselijke gebreken voor Hem onbelangrijk zijn. Ondanks deze gebreken maakt Hij een keuze, namelijk dat Hij niet in zichzelf God wil zijn maar mét ons. Barth haalt een citaat van Luther aan die zegt dat “het hierom is dat dit heil, deze troost, *buiten* ons staan”. De mens is, als ik het zo mag zeggen, ontvanger. Wij kunnen wel van alles doen om bevrijding of gerechtigheid te bewerkstelligen, maar uiteindelijk is het GóD die de mens vasthoudt. In het Duits noemt Barth dit ‘Stand in der Luft’. Het is het staan in het niets.

Maar er is hier tegelijkertijd sprake van een paradox. Want God zegt God-met-ons te zijn, maar Hij blijft God en de mens blijft mens.

²³ Van der Kooi, blz. 33

Daar moeten wij ons bewust van zijn: als al het menselijke in ons zichtbaar wordt en wij de grens zien tussen God en mens, juist dan worden wij door God gekend.

Bakker verwoordt de verbondenheid en verscheidenheid van God en mens als volgt: “Wie weet, had hij (de mens van de Verlichting) een open oor gehad voor de simpele Bijbelse denkgeregels dat Góð God is en de méns mens. Wie weet, had hij begrip opgebracht voor het al evenzeer ‘vernünftige’ inzicht, dat, juist in hun volsterkte onderscheidenheid, deze God en deze mens iets hébben met elkaar, iets gemeenschappelijks, iets onvervreemdbaars, en dat, bij alle verschil, deze God blijkbaar iets wil, wat uiteindelijk wij mensen ook willen. Alleen Hij blijkbaar dan nog een tikkeltje radicaler dan wij”²⁴. Het is belangrijk ons altijd bewust te zijn van deze Bijbelse manier van spreken over God en mens. Juist door en in de grote afstand die er is en blijft tussen God en mens, is God betrokken met de mens. Barth zegt dat dát de inhoud van deze gerechtigheid is; dat God kiest voor de mens.

4. Openbaar geworden...

Barth brengt in dit gedeelte van zijn commentaar ter sprake wat openbaring is. Ook spreekt hij over het JA en NEE van God. Ik wil ingaan op de manier waarop Barth deze dialectische taal hanteert en wat deze betekent in zijn spreken over de omslag van de openbaring.

Thema's:

- Inhoud van de openbaring
- Het JA van God
- Het NEE van God

Dat God rechtvaardig is, dat is geopenbaard, zegt Paulus. Het eeuwige, de niet-tijdelijke tijd, breekt door in de tijd. Dat is volgens Barth wat deze openbaring is. En deze openbaring is het licht van waar uit verder gekeken moet worden. We moeten hier nu wel rekening mee houden. Barth maakt vaker gebruik van paradoxen in zijn werk. Zo is ook de structuur van deze tekst dialectisch van aard. Barth spreekt her over het JA en het NEE van God. God heeft JA gezegd tot de mens. Dit betekent overigens niet dat er geen NEE zou bestaan. Het NEE wordt zichtbaar door het uitgesproken JA. Dit is geen dualisme: het JA en NEE zijn niet met elkaar in balans. Het JA van God overstemt het NEE. Iets verderop in het commentaar komt Barth te spreken over God die zich vernederde tot in de dood. Dit is het NEE waaraan een einde komt. De dood heeft niet het laatste woord in het Jezusverhaal. In de opwekking spreekt God zijn grote JA uit. Het NEE van de dood wordt zichtbaar vanuit dit JA. God gaat eraan voorbij. Aan dat NEE komt hier een einde, dat wordt weggedragen. In de Bijbel komt de duisternis van de dood alleen maar ter sprake als iets waar God aan voorbij gegaan is.

In het scheppingsverhaal lezen we al dat God licht scheidde van de duisternis. Hij zag dat het licht goed was! God ging aan de chaos voorbij. En in het Exodusverhaal ging de dood voorbij aan de deuren waar God bloed zag aan de dorpel en de posten. Door deze deuren mocht van God de dood niet naar binnengaan. God is een God van levenden.

²⁴ Bakker, blz. 323, 324

Vanuit het JA van God kunnen we volgens Barth de wereld opnieuw bekijken. Zijn trouw heeft het laatste woord. Dit valt te zien in de opstanding. In de opstanding van Messias Jezus, wordt het oude daadwerkelijk door God bestempeld als ‘oud’. Dat is het NEE van God. Door Barth benoemd als ‘de wereld van Adam’. Messias Jezus en Adam staan zo tegenover elkaar. Maar de openbaring van God in Messias Jezus heeft beweging in zich; Omdat God God is en de keuze maakt voor de mens, ligt er een nieuw begin. God kiest voor de mens, voor het leven. Dat is het JA van God. Het JA en NEE van God staan dus niet in evenwicht met elkaar. “Op het kruis volgt de opwekking; op de vernedering de verhoging. Dit is het JA terwille waarvan eerder NEE gezegd is”.²⁵

Ik heb het idee dat Barth in zijn commentaar, zoals Paulus dat ook doet, ‘toewerkt’ naar de inhoud van het JA door God uitgesproken.

Het is precies zoals in de tweede brief aan de Korintiërs staat geschreven: “*De Zoon van God, Jezus Christus, die wij, Silvanus, Timoteüs en ik, aan u verkondigd hebben, was immers ook niet iemand die ja zei en nee bedoelde. Hij belichaamt het ja*”. (2 Kor 1: 19). Dus in Hem, Messias Jezus, wordt het JA een feit en belichaamd. In Hem geeft God te kennen wat Zijn wil is met de mens. Niet meer anders, zo zegt Barth, kunnen wij onszelf zien.

5. Door de wet en de profeten getuigd...

Als commentaar op dit versonderdeel van Paulus zegt Barth dat de gerechtigheid van God al getuigd is. Dat is te herkennen door dit ene punt, Messias Jezus. De gerechtigheid van God krijgt concrete invulling. Ik zal ingaan op het denken vanuit het Midden, het centrum: God-met-ons. Barths denken over Bijbelse tijd staat in contrast met onze manier van tijdsdenken.

Thema's:

- Het getuigenis van wet en profeten
- Denken vanuit het Midden
- Bijbels tijdsdenken

De gerechtigheid van God, is openbaar geworden en door de wet en de profeten getuigd. Barth gaat namen noemen, de ‘wet en de profeten’ worden concreet gemaakt. “Abraham, Mozes, de profeten, Job, de psalmisten zagen de dag van Gods gerechtigheid, zij zijn getuigen”²⁶. Want, zegt Barth, de geopenbaarde gerechtigheid van God is het antwoord op ál het menselijk hopen. Er wordt niets nieuws verkondigd: overal waar indruk is van de openbaring van God, is ook een verwijzingen naar God. “Elk tijdperk staat in onmiddellijke relatie tot God”.²⁷ De gerechtigheid Gods is de zin van *alle* godsdienst”.²⁸ Dit is een christelijke visie op het tijdperk voor en na Messias Jezus; alles valt onder het beslag van Gods gerechtigheid. En nu wordt deze ons in Messias Jezus getoond.

²⁵ M. Leijgraaf, *Brood en wijn binnen de spanning van Gods verkiezing*, uitgeverij Ten Have Baarn, 2001, blz. 146

²⁶ Van der Kooi, blz. 35

²⁷ Van der Kooi, blz. 36

²⁸ idem

We zien ook hier hoe Barth zijn commentaar fundeert op de Bijbelse teksten, als hij het volgende vers uit Handelingen aanhaalt: *“Want in hem leven wij, bewegen wij en zijn wij. Of, zoals ook enkele van uw eigen dichters hebben gezegd: “Uit hem komen ook wij voort.”* (Handelingen 17: 28)

Israël keek uit naar de komst van haar Messias. Ook als we denken vanuit dat Midden, zoals Paulus doet, kunnen wij de 2 perioden niet zomaar van elkaar onderscheiden. Denken vanuit het Midden, het Midden dat is Messias Jezus:

Abraham, Mozes, de profeten, de psalmisten, leefden van de genade van God, die aan het werk was en waarvan de christenen nu zeggen dat deze niet meer hoeft te worden verwacht, maar dat deze werkelijk gekomen is.

Het denken vanuit het Midden onderscheid zich van ons denken in lineaire tijd. Dat is meestal het geval bij ons als we spreken over geschiedenis. Maar we kunnen tijd ook benaderen vanuit 1 punt of 1 persoon. En dan is dat punt of die persoon hét moment dat het verdere leven bepaalt. Dat is het meest kritische punt niet alleen voor 1 individueel mens, maar voor de gehele geschiedenis. Volgens Barth wordt, Bijbel gezien, zo over tijd gesproken. Tijd is hier niet te zien als een lineaire lijn, maar de tijd bestaat uit een midden, een centrum. Bakker beschrijft als volgt het begrip geschiedenis aan de hand van de tijdsleer van Barth:

“Trachten we vervolgens te komen tot een meer omvattende bepaling van het begrip geschiedenis. De formele analyse wees uit: geschiedenis, zoals Barth beschrijft, is daad, beslissing, ‘Entscheidung’ van Godswege! Wat is de inhoud en draagwijdte van deze beslissing? Dat is de vraag die ons nu moet bezighouden. Wij oriënteren ons daarbij aan paragraaf 14 van de KD die handelt over de tijd der openbaring. De paragraaf bestaat uit drie delen. De titel van het eerste luidt: Gods tijd en onze tijd. De titel van respectievelijk het tweede en derde deel: De tijd der verwachting en De tijd der herinnering.

*De indeling laat reeds zien, dat tijd hier niet is opgevat als een gestrekte lijn, maar bestaat uit een midden, een levend centrum (God-met-ons), waar men naar toe gaat (verwachting) en waar men vandaan komt (herinnering). De tijdsleer van Barth beschrijft geen lineair-historische tijd, maar een kwalitatief gevulde tijd, gevuld namelijk door het beslissend gebeuren van de openbaring”.*²⁹

Dat centrum is God-met-ons, daar gebeurt het beslissende, de wending. Daar gaat men naartoe; dat is de tijd van de verwachting (de wet en de profeten). En dit centrum is het waar men vandaan komt; de tijd van de herinnering. Vanuit dat centrum denkt ook Paulus. Om zijn teksten en het commentaar van Barth te begrijpen moeten we dus altijd rekening houden met deze manier van tijdsdenken.

Brief aan de Efeziërs 5: 8

“want eens was u duisternis maar nu bent u licht, door uw bestaan in de Heer. Ga de weg van de kinderen van het licht”. Volgens mij lezen we in deze tekst duidelijk over dat JA wat uitgesproken is. “Nu bent u licht!”. Anders kunnen we er niet meer naar kijken. En vandaar uit kunnen we gaan als “kinderen van het licht”.

Zo is ook ons leven bepaald, als we denken vanuit het Midden, door de opwekking van Messias Jezus. Onze tijd staat onder het beslag van de opwekking. Door dit Midden komt het ‘voor’ en het ‘na’ in beweging. Let wel: niet de historische Jezus staat ‘geschreven in het hart’, in het Midden, maar Messias. Het ‘nieuwe’ is dus niet in de plaats gekomen van het ‘oude’. De Nieuwtestamentische schrijvers maken alleen die Naam van God heel concreet, ze spitsen deze toe op Messias Jezus...

6. [Gods gerechtigheid wordt geopenbaard] door zijn trouw in [Jezus] Christus...

Barth becommentarieert deze woorden van Paulus door te zeggen dat de trouw van God getoond wordt in de kruisdood en de opwekking van Messias Jezus. Hier ga ik op in. Wat zegt dit over de aard van deze trouw?

Thema's:

- De vernedering van God
- De verhoging van de mens
- God spreekt het laatste woord: Zijn JA

Paulus betreft hier de gerechtigheid Gods op Messias Jezus: “De *trouw van God* blijkt daarin, dat ons in Jezus *de Christus* tegemoet treedt.”³⁰ God laat zich zien in Messias Jezus. In Messias Jezus wordt voor ons Gods gerechtigheid zichtbaar.

En Barth gaat verder door te zeggen dat we nu, doordat we Gods trouw kunnen zien in Messias Jezus, ook in andere punten in de geschiedenis samenhang kunnen zien. We weten namelijk nu wat de inhoud is van Gods trouw.

²⁹ Bakker, blz. 295

³⁰ Van der Kooi, blz. 36.

“*Velen wandelen in het licht van de verlossing, van de vergeving, van de opstanding; dat wij ze daarin zien wandelen, dat we er de ogen voor hebben, danken we aan die ene*”.³¹ Dat we deze mogelijkheid hebben danken we aan Messias Jezus. We weten namelijk nu wat de inhoud is van Gods gerechtigheid. Bijbels gesproken: “In Zijn licht zien wij het licht”. In Messias Jezus kunnen we Gods trouw zien. Barth geeft hier dus heel concreet een invulling aan de betekenis van ‘de trouw van God’ zoals Paulus dit schrijft. De trouw van God kunnen we zien in het ‘Jezusverhaal’ dat niet eindigt bij de kruisdood. Messias Jezus wordt opgewekt door God. Miskotte zegt dat naam Jezus Christus voor zijn gemeente de vervulling, bevestiging en bestendiging van de ene Godsnaam JHWH is. Juist Messias Jezus deelt mede dat het Gód is die trouw houdt en niet de mens. En door het geloof van Messias Jezus, hebben wij de mogelijkheid de trouw van God te zien. Juist in Jezus, zien we Gods wil met de mens. De dood heeft niet het laatste woord. Het laatste woord hier spreekt God en dat is Zijn JA.

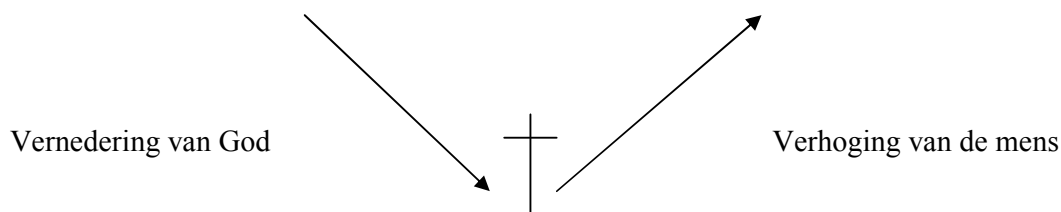
Zo staat het ook in Barths commentaar op het volgende vers: *Uw naam worde geheiligd! Uw rijk kome! Uw wil geschiede gelijk in de hemel zo ook op aarde!*” Zó sprak Hij en zo deed Hij. Juist daar waar Hij het lijden en de dood tegemoet ging. Zo was het rijk van God daar, met dat Messias Jezus daar was. In Mattheüs 9: 27-29 bijvoorbeeld, lezen we ook over dit nabijkomende Godsrijk. Daar, toen zij hun geloof beleden, werd de trouw van God gezien. In Mattheüs 9: 27 horen we het geroep, voortkomend uit ellende, zij vragen naar de daad van de God van Israël. Daar wordt in Jezus de God van Israël herkend: “*Zoon van David*”, roepen ze! “*Geloof gij dat Ik dit werkelijk doen kan?*”, wordt aan hen gevraagd. *Geloofden zij dat ze hier te maken hadden met de Messias en dus met de God van Israël? Zij beleden toen hun geloof, Jezus raakte hen aan.* En dan komt het Godsrijk nabij. Het geloof hier, voltrekt zich in de trouw van de God van Israël!

De trouw van God blijkt uiteindelijk dus hieruit dat Hij het volhoudt in al de menselijke problematiek en de duisternis, het ‘vlees’, om Barths woorden te gebruiken. Een negatieve grootheid is Hij, geen ideale mens, geen held, geen Koning zoals wij deze ons voorstellen. Hij offert alles op aan God, was gehoorzaam aan Hem. Hij gaat daar staan waar hij de vraag naar God kan stellen: “Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?” (Mattheüs 27: 46). God was er voor Hem alleen nog maar als deze vraag. J. Sobrino zegt in ‘de opgestane is de gekruisigde’, “dat God aan Jezus’ kruis was. God deelde de verschrikkingen van de geschiedenis”. Wat we kunnen zien aan het kruis is in de eerste instantie Gods onmacht. En juist die onmacht geeft geloofwaardigheid aan Gods macht die zal blijken uit de opstanding.

Jezus gaat de dood in. Maar God neemt deze dood op zich en draagt de dood weg. Hier zien we de trouw van God, juist daarin wordt Jezus herkend als de Christus. In die diepte van de hel waarin Jezus was, zien we de trouw van God. Het gaat hier dus om de vernedering van God en de verhoging van de mens in Christus Jezus. De dag van Gods gerechtigheid breekt aan met de dag van de opheffing van de mens, aldus Barth.

³¹ Van der Kooi, blz. 37.

Het volgende schema legt deze thematiek uit:

Misschien mogen we dit verhaal lezen als een radicale versie van het uittochtverhaal. Want ook daar gaat de dood voorbij en wordt het volk door God bevrijd. Zoals God ook afdaalde om Zijn volk uit de macht van de Egyptenaren te bevrijden en hen daarna leidde naar het beloofde land, zo daalt ook hier God af om daarna de mens op te heffen, te verhogen. Zoals Miskotte zei: “God werd minder dan een Godheid”. Dit is waar Jezus bericht van doet. Deze God vernederde zich en juist daardoor zien we de mens opgeheven tot bij God. Zijn grote JA wordt uitgesproken, het NEE neemt Hij op zich en draagt Hij weg. In Gods oordeel vindt de wisseling plaats en die is af te lezen aan de vernedering van Jezus Christus.³² “Der Messias ist das Ende der Menschen”.³³

Het gaat hier dus in de eerste instantie over de trouw van de God van Israël en niet om ons eigen geloof. Door dat laatste wordt de mens niet gerechtvaardigd, maar door het geloof van Jezus Christus! Barth zegt dat alles wat blijkt uit de trouw van God, ons tegemoet treedt in Jezus. De kracht van de wet en de profeten is de Christus, die ons in Jezus tegemoet treedt. De vergeving, verkondigt en belichaamd in Jezus Christus, kunnen wij nu ook ergens anders vinden dan in Jezus. En het feit dat de mens, voor en na Jezus, gevonden is door God en dat dat herkenbaar is, danken wij aan Hem.

7. Voor allen, die geloven...

Gods gerechtigheid wordt nooit door directe inzage duidelijk, zegt Barth. Door alles wat wij proberen te doen, wordt het zelfs alleen maar ontoegankelijker. Maar, zegt Barth, we kunnen ons er wel aan te vertrouwen, het erop wagen. Daar zal ik nader op ingaan.

Thema's:

- Geloven
- Trouw van God
- God als initiatiefnemer
- Messias Jezus als bevestiging van de scheiding tussen hemel en aarde.

Barth zegt bij deze woorden van Paulus direct dat dit het “vruchtbare ‘maar’ is”.³⁴ Want, de openbaring in Jezus blijft tegenstrijdig, hoe geldig zij ook is.

³² Velema, blz. 70

³³ K. Barth, *Der Römerbrief* (1922), blz. 79

³⁴ Van der Kooi, blz. 38

“Dat de beloften van de trouw Gods in Jezus de Christus vervuld zijn, dat juist Jezus de Christus is, naar wie alle beloften wijzen, en dat Jezus juist daarom de Christus is, omdat in hem de trouw van God in haar uiterste verborgenheid, in haar diepste geheimniskarakter verschijnt, dat alles is niet en wordt nooit vanzelfsprekend.”³⁵

We kunnen alles doen om dit meer inzichtelijk proberen te maken. Barth noemt voorbeelden als ‘verzinken in gebed’, ‘ontplooiing van de mogelijkheden van de geest’ of ‘het proberen te verwerven of te leren’. Maar volgens Barth wordt het daardoor alleen maar toegankelijker. Want zegt hij, juist omdat het hier gaat om Góds gerechtigheid, wordt het nooit door ‘directe inzage’ duidelijk. Weer geldt hier, zoals ik eerder schreef, dat God God is en blijft en de mens mens. Jezus is niet de opheffing van de scheiding tussen hemel en aarde, maar de bevestiging ervan.³⁶ Ik denk aan Prediker 5: 1

Wees niet te haastig met je woorden en doe God niet overijld met heel je hart geloften. Want God is in de hemel en jij bent op aarde, dus moet je spaarzaam met je woorden zijn.

Wanneer God zich openbaart, maakt Hij zich tegelijkertijd onherkenbaar.

En dan komt Barth te spreken over het ‘geloof’. Geloof is volgens Barth “God in zijn ganse onzienlijkheid en verborgenheid God te noemen”.³⁷ Geloof zelf is trouw van God, zegt Barth. Misschien mogen we het geloof zien als een antwoord. Een antwoord op het initiatief dat altijd van God uitgaat. Geloof is vertrouwen. Het is geen eindpunt, het is nooit bereikt. Maar we kunnen wél proberen ons toe te vertrouwen aan God. Het is een ‘sprong in het niets’, een waagstuk, voor iedereen even moeilijk als gemakkelijk, het maakt niet uit wie of wat je bent, zegt Barth. Het is dus precies zoals de woorden van Paulus: voor allen die geloven! Het Griekse woord ‘pistis’ wordt door Barth overigens vaak vertaald met ‘trouw van God’, i.p.v. ‘geloof’.

Barth noemt het geloof ook wel een holle ruimte, die bereid is te ontvangen, wat er van buiten in wordt gebracht...Hij legt de nadruk op de passiviteit van de mens als ontvanger van genade; “om niet worden we gerechtvaardigd!”. Houd dus maar op met je geploeter... We kunnen alleen JA zeggen, antwoorden, omdat het JA naar de mens is uitgesproken.

Dat in Jezus God een geheim wordt, is ‘de Joden een ergernis en de Grieken een dwaasheid’. Barth brengt hier woorden uit de brief van Paulus aan de Korintiërs in: “*doch wij prediken een gekruisigde Christus, voor Joden een aanstoot, voor heidenen een dwaasheid*” (1 Kor 1: 23). Het volgende citaat van de Deense Filosoof Kierkegaard haalt Barth aan: “Neem de mogelijkheid van ergernis weg, zoals men in de christenheid heeft gedaan, en het hele christendom is directe mededeling en het hele christendom is afgeschaft. Het is een gemakkelijk, oppervlakkig iets geworden, dat noch diep genoeg verwondt noch geneest, de onware uitvinding van puur menselijk medelijden, dat het oneindig kwalitatief verschil tussen God en mens vergeet”. Laat het inderdaad dwaasheid zijn, maar volgens Paulus is het *waar*: de opstanding van degene die gekruisigd is.

³⁵ Idem

³⁶ A. van Nieuwpoort, ‘*bericht aangaande de kleine mensen god*’, Prometheus Amsterdam, 1997, blz. 89

³⁷ Van der Kooi, blz. 39

Maar misschien is de opstanding van Jezus zonder deze dwaasheid maar slechts een symbool, een symbool van hoop op een leven na de dood. Maar dan is het niet de christelijke hoop. Misschien is het juist vanwege het feit dat ze aanstootgevend is, voor de gekruisigden vandaag de dag, hoe paradoxaal ook, hoopgevend.

8. Want er is geen verschil...

De gerechtigheid van God is geopenbaard voor allen die geloven, want er is geen verschil, zegt Paulus. Barth legt uit waarom we hier een doorbreking van de verschillen zien. Ik ga daar op in.

Thema's:

- Relatie tussen mens en mens
- Relatie tussen God en mens

Er is geen verschil. Want zegt Barth, de gerechtigheid van God blijkt juist in de doorbreking van de verschillen. Nu komt Barth kort over Paulus zelf te spreken. Hij zegt dat Paulus een profeet van het rijk Gods is, juist omdat hij een heidense apostel is. Daarom zou het geen toeval zijn dat juist Paulus in Jezus de doorbreking van de menselijke verschillen ziet. Volgens Barth wordt God gekend 'op de bodem'. Alle mensen, uit alle lagen, moeten naast elkaar gaan staan. Rijken moet arm worden net als de armen. Dáár krijgt de barmhartigheid van God betekenis. In die relatie tussen mens en mens, wordt de relatie, de scheiding, tussen God en mens gegarandeerd. In die problematiek leren we elkaar kennen. Zoals deze Andere God solidair werd met ons, zich met en in al onze problematiek verenigde, te zien op Golgotha, zo moeten wij nu, ook vandaag, solidair zijn met hen die onder liggen.

9. Want allen hebben zij gezondigd en missen de heerlijkheid Gods...

Bij het vorige versonderdeel sprak Barth ook over de doorbreking van de menselijke verschillen, te zien in de openbaring van God. Paulus zegt hier dat er geen verschil is omdat allen hebben gezondigd. Barth gaat verder door ook hier te zeggen dat het enige wat we kunnen doen het vertrouwen op de gerechtigheid van God is en teruggaan achter de verschillen tussen mensen.

Thema's:

- Relatie tussen mens en mens
- Relatie tussen God en mens

Met in ons achterhoofd wat er net is gezegd, juist in dat wat ons ontbreekt, wordt de verbondenheid die de scheiding waarborgt, voltrokken. Allen hebben gezondigd, er is geen verschil, is wat Paulus zegt. Barth legt uit dat dát is wat ons bindt en dat daar de verbondenheid tussen mens en mens en de scheiding tussen God en mens duidelijk wordt.

Het kan niet iets positiefs zijn wat onze solidariteit grond, zegt Barth, want in dat positieve zit altijd “de kiem van sociale ontbinding”.³⁸ In dat wat ons ontbreekt, vindt gemeenschap plaats. Het gevolg van dit alles moet zijn dat wij teruggaan tot achter alle menselijke verschillen. Dan kan de vraag naar het geloof ontstaan. En geloven is dan volgens Barth het eerste wat we moeten doen. Geloven dat God verklaart God-met-ons te zijn. Je daaraan overgeven.

10. Zij worden bij wijze van geschenk rechtvaardig verklaard door zijn genade...

Paulus beschrijft de gerechtigheid van God als genade-schenk. Barth zegt ook dat het Gods kracht is en dat daarmee een nieuwe wereld binnentreedt. Ik probeer de betekenis van deze genade van God voor de mens, te omschrijven.

Thema's:

- Schepping uit het niets
- Betekenis van genade

Het is bij wijze van geschenk dat de mens door God rechtvaardig wordt verklaard, zegt Paulus. Een verklaring die, met de woorden van Barth, in zichzelf gegrond is. Als God spreekt, gebeurt het. Zonder oorzaak of voorwaarde. Barth noemt het: “schepping uit het niets”.³⁹ Want dat wat deze God spreekt, gebeurt. En dat wat gebeurt, is compleet nieuw. Het is niet een ontwikkeling of een gevolg, maar het is iets compleet anders. Dat deze God Zijn JA uitspreekt en recht doet aan de mens, dat is en blijft Gods gerechtigheid en niet menselijke gerechtigheid. En dat gebeurt als geschenk, door Zijn genade. Die genade is Gods kracht, de aankondiging van de nieuwe mens, een nieuwe wereld, het rijk van God. Dat is een andere werkelijkheid dan die van ons. En die genade maakt dat God zich over de mens ontfermt. Alleen omdat Hij God is, niet vanwege iets anders. Het is geen kracht in de mens die dat bewerkstelligt, maar Gods kracht.

11. Door middel van de verlossing die in Christus Jezus is...

In Messias Jezus kunnen we zien dat God een verzoenende daad deed. Barth legt uit wat deze verlossing inhoudt. Hij spreekt ook hier over het JA van God, waardoor het NEE wordt weggedragen. In Messias Jezus zien we de nieuwe wereld.

Thema's:

- Doorbreken van de nieuwe wereld
- Het JA van God

Door de verlossing die in Christus Jezus is, wordt de mens rechtvaardig verklaard door God. Paulus noemt het de verlossing, die valt te zien in het leven van Jezus. Dat is wat volgens Barth in Messias Jezus is uitgesproken.

³⁸ Van der Kooi, blz. 40

³⁹ Van der Kooi, blz. 41

In de geschiedenis vindt er een opheffing van de geschiedenis plaats, zegt Barth. Een opheffing van de geschiedenis omdat we met Messias Jezus, het rijk van God nabij zien komen. Daar maakte zich iets los van deze wereld. Deze wereld die maar al te vaak helemaal niet lijkt op het rijk van God. Maar in Messias Jezus zien we “licht doorbreken in de duisternis”. Heel concreet, als mens tussen andere mensen, verkondigde hij God. En in Messias Jezus kunnen wij God zelf zien die een “nieuwe hemel en een nieuwe aarde scheppen wil”.⁴⁰ Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, want deze is een andere dan onze wereld. Want, zegt Barth, “nu zien we een wereld gemaakt uit goud, zilver, brons, ijzer en leem”.⁴¹ Met het leven van Messias Jezus zien we dat beeld van de wereld verdwijnen. Barth sprak eerder over het JA en NEE van God. Aan dat NEE komt hier een einde, dat wordt weggedragen. Het JA overheerst.

Met de woorden die Jezus sprak en de daden die hij deed kon er iets gezien worden van dat komende rijk van God waar blinden zien, lammen lopen, doven horen. Zo vertelt ook het evangelie naar Mattheüs: *“Toen Johannes in de gevangenis over het optreden van de Messias hoorde, stuurde hij enkele van zijn leerlingen naar hem toe met de vraag: ‘Bent u degene die komen zou of moeten we een ander verwachten?’*

Jezus antwoordde: ‘Zeg tegen Johannes wat jullie horen en zien: blinden kunnen weer zien en verlamden weer lopen, mensen met huidvraat worden gereinigd en doven kunnen weer horen, doden worden opgewekt en aan armen wordt het goede nieuws bekendgemaakt. Gelukkig is degene die aan mij geen aanstoot neemt’”(Mattheüs 11: 2-7). Mattheüs eindigt met de woorden “gelukkig is degene die aan mij geen aanstoot neemt”. En Barth zegt dit ook in zijn commentaar op de woorden van Paulus: “zalig is wie dwars door de aardseheid van dit stuk wereld, in het leven van Jezus, de komende verlossing ziet”.⁴²

12. Deze heeft God bestemd tot verzoendeksel door zijn trouw in zijn bloed...

Het verzoendeksel, zoals deze ter sprake kwam in Tenach wordt door Paulus en door Barth toegepast op Messias Jezus. Ik probeer te beschrijven hoe Barth spreekt over deze plaats van verzoening waartoe Messias Jezus bestemd is.

Thema's:

- Radicale lezing van Tenach
- De verzoenende daad van God in Messias Jezus
- Gods betrokkenheid op de mens

God heeft Jezus bestemd tot verzoendeksel door zijn trouw in zijn bloed. Moeilijke, misschien onbegrijpelijke woorden, die Paulus hier spreekt. Eerst iets over het verzoendeksel.

Verzoendeksel is in Tenach een gouden blad dat, overschaduwd door 2 cherubs, de inhoud van de Ark, de bekendmakingen van God, aanwijst en bedekt.

⁴⁰ Van der Kooi, blz. 43

⁴¹ Van der Kooi, blz. 43

⁴² Van der Kooi, blz. 43

“Daar zal ik je ontmoeten, en vanaf die plaats, boven de verzoeningsplaat, tussen de twee cherubs op de ark met de verbondstekst, zal ik met je spreken en je alles zeggen wat ik van de Israëlieten verlang” (Exodus 25: 22).

Ook is het de plaats waar op Grote Verzoendag de verzoening van het volk met God door het bloed voltrokken wordt. *“Hij moet met zijn vinger wat bloed van de stier op de verzoeningsplaat sprenkelen en zevenmaal wat bloed op de grond ervoor. Daarna moet hij de bok voor het reinigingsoffer van het volk slachten, en het bloed naar de heilige ruimte achter het voorhangsel brengen. Met het bloed moet hij hetzelfde doen als met het bloed van de stier: hij moet het op de verzoeningsplaat en op de grond ervoor sprenkelen”* (Leviticus 16: 14, 15). En nu zegt Paulus in zijn Romeinenbrief dat God Jezus heeft bestemd tot verzoendeksel. En Barth zegt als commentaar op deze woorden van Paulus dat deze plaats het punt is van een vergelijking met Jezus. Hier worden dus teksten uit Tenach betrokken op Messias Jezus. Op een radicale wijze worden ze opnieuw gelezen. Het is die plaats waar God woont en spreekt, de plaats waar verzoening plaatsvindt, waar Jezus toe bestemd is. In het leven van Jezus zien we het rijk van God nabijkomen. En omdat het zo dichtbij is, kan het hier, juist op dit punt, opgemerkt worden. “Onmogelijk kan hier ontkend worden dat God de wil heeft de wereld in zijn vrede thuis te roepen”.⁴³ Ik haal hier graag de woorden van Barth aan dat God de wereld in zijn vrede thuis wil roepen. Voor mij persoonlijk legt dit ook de betekenis van het woord ‘verzoening’ uit. Een vaak zwaar beladen woord dat voor mij, door de woorden van Barth niet minder radicaal, maar wel minder hard en afschrikwekkend wordt. Hier, in de geschiedenis van Jezus, kan (h)erkend worden dat God een keuze maakt om God voor de mensen te zijn. En vervolgens komt Barth weer te spreken over de grote paradox die dit alles tegelijkertijd is. Het kan alleen geloofd worden. Dit omdat er sprake is van een tegenstelling. Zoals Paulus zegt: “Er geschiedt verzoening door bloed”. God is solidair met de mens, zelfs tot in de dood. God vernedert zich. “Verzoening geschiedt in de absolute ergernis van zijn dood aan het kruis”, zegt Barth. Maar juist in de dood van Messias Jezus, komen we iets te zien van de nieuwe wereld, de wereld van God. Want Jezus, die door mensen vernederd werd, werd door God verhoogd. De vernedering is dus tegelijkertijd verhoging. En weer: het JA van God overstemt het NEE. Zo kiest God voor de mens. Hij is een God van levenden en niet van doden.

De weg die Jezus gaat is er een van mensen die geen plaats hebben, en juist deze weg heeft alles te maken met God. In deze weg kunnen we misschien iets leren kennen van God zelf. Hij ziet láág. Maar hij ziet niet alleen, Hij komt ook ‘in actie’ en daalt af... Woord en Daad gaan hand in hand. Zoals we ook lezen over Gods woorden en daden in het Exodusverhaal: *“De HEER zei: ‘Ik heb gezien hoe ellendig mijn volk er in Egypte aan toe is, ik heb hun jammerklachten over hun onderdrukkers gehoord, ik weet hoe ze lijden. Daarom ben ik afgedaald om hen uit de macht van de Egyptenaren te bevrijden, en om hen uit Egypte naar een mooi en uitgestrekt land te brengen, een land dat overvloedig van melk en honing, het gebied van de Kanaänieten, de Hethieten, Amoriëten, Perizzieten, Chiwviëten en Jebusieten”* (Exodus 3: 7, 8).

⁴³ Van der Kooi, blz. 44

Deze God geeft zich zo te kennen in Messias Jezus dat Hij te vertrouwen is. Dat Hij doet wat hij zegt en andersom. Religiekritiek en misschien ook wel kerkkritiek ten top. Vanuit de andere kant van dit hebben de evangeliën Hem gezien. We zouden de Jezus in het evangelie niet goed hebben gezien, als het niet was in het licht van zijn lijden en sterven. Zijn opstanding maakt duidelijk dat dat laatste het licht was van zijn leven. De vragen die dit opriep hebben de evangeliën duidelijk laten zien. Daar getuigen de reactie, de botte reacties, van de discipelen op het lijdens-aankondigen van. De discipelen sloegen zelf op de vlucht...En ook Paulus vermeldt de ergernis die dit alles teweegbrengt: “Geopenbaard in Jezus wordt God de Joden een ergernis en de Grieken een dwaasheid”. Nooit moeten we vergeten dat de opwekking een daad van God is en daardoor tegelijk ook een geheim en daardoor aanstootgevend.

Maria Magdalena zag Hem, Tomas (de ‘tweeling’) zag zijn wonden. In het verhaal over deze Tomas ontdekken we ook dat de Opgewekte de Gekruisigde is. Geen opwekking zonder kruisiging. Dat zijn de getuigenissen die we ‘hebben’. Daar kunnen we JA op zeggen en op vertrouwen, omdat zij gezien hebben.

'Daarom moeten wij ons vlijen onder de vleugels van deze kloek en niet op eigen houtje uitvliegen; de kiekendief zal ons anders gauw opvreten' (Luther)

13. Om zijn gerechtigheid te bewijzen...

Tot slot. Barth becommentarieert aan het einde van dit hoofdstuk van Der Römerbrief de laatste woorden van Romeinen 3: 26. Gods gerechtigheid is getoond. We hebben gezien wat deze betekent. Ook voor ons. Ik sluit af met Barths spreken over de consequenties van deze gerechtigheid van God voor de mens.

Thema's:

- Betekenis van Gods gerechtigheid voor de mens
- God als een God van levenden

In de kruisdood en de opstanding van Jezus, zien we de trouw van God. Paulus zegt dat daarmee Zijn gerechtigheid bewezen is. Maar ook hier zegt Barth, net als eerder toen we spraken over het getuigenis van de wet en de profeten, dat altijd en overal God er was voor de mensen. Met deze woorden begint Barth het laatste gedeelte van zijn commentaar op dit stuk tekst van Paulus. Nu kunnen we door Jezus zien wat de barmhartigheid van God betekent voor de mens. Vanuit die barmhartigheid kunnen we naar onszelf en naar de geschiedenis kijken. Vanuit dat grote JA dat uitgesproken is. Met dat wij dus de verhalen uit de Schrift lezen, kunnen we ontdekken wat God doet en welke weg hij wil gaan met de mens. Gods weg met de mens dus, niet de weg van de mensen met God.

Steeds weer zegt Barth dat deze Bijbelse verhalen niet gaan om onze wegen die zouden leiden tot God, maar om Gods wil met de mens. Deze verhalen spreken van een wereld waarin de Messias, een ‘negatieve grootheid’, werd gekruisigd en opgewekt. Vanuit dat licht kunnen wij naar onszelf kijken en hier een antwoord op geven. Wij mensen, hier, op de aarde.

In Jezus zien we dat God ons rechtvaardig verklaard, daar waar, met Barths woorden, de sprong in het niets gemaakt wordt.

We kunnen soms het gevoel hebben te leven tussen Goede Vrijdag en Pasen, steeds weer opnieuw. Tussen Godverlatenheid (waarom?) en Gods aanwezigheid. In die tijd met deze spanning lijken we te leven. Wel mogen we de dood nu zien vanuit de opwekking. Maar: de dood wordt niet vergeten, Goede Vrijdag wordt nog steeds herdacht. Natuurlijk is menselijke ellende of dreiging niet voorbij, dat zien we al te duidelijk om ons heen, maar we kunnen er wel vanuit een ander licht naar kijken. Omdat we nu weten wat waar, humaan, menselijk leven is. Een leven waarin de mens wordt rechtgedaan, door de Genadige God. Een leven waar de dood niet heerst.

Hoofdstuk 3 De band tussen Romeinen 3: 21-26 en Tenach

In het vorige hoofdstuk ben ik ingegaan op de opmerkingen van Karl Barth over de openbaring van God in Messias Jezus zoals hij deze ter sprake brengt in zijn commentaar op Romeinen 3: 21-26. Ik schreef al in de inleiding dat we, om de opmerkingen van Barth over de Godsopenbaring te begrijpen, ook de teksten in Tenach open zullen moeten slaan. Deze tekst van Paulus kunnen we nooit lezen zonder Tenach, zoals dat ook geldt bij de andere nieuwtestamentische teksten. Paulus grijpt regelmatig op Tenach terug en interpreteert de teksten op een heel specifieke manier. Ook Barth heeft het in zijn commentaar over ‘de wet en de profeten’. Wanneer Barth spreekt over Messias Jezus, grijpt hij terug op teksten uit Tenach. Ik zal tot slot in dit hoofdstuk laten zien hoe Tenach gelezen wordt in dit gedeelte van de Romeinenbrief. Dit als toevoeging op het antwoord op de vraag hoe gesproken wordt over de Godsopenbaring door Paulus en hoe Barth dit becommentarieert.

Analyse van Romeinen 3: 21-26 (ik maak de analyse bij de NBG vertaling):

Ik beschrijf de relatie tussen Romeinen 3: 21-26 en Tenach door een analyse te maken. De analyse bestaat uit de volgende punten:

Afbakening van de tekst: ik laat de tekst ook bij de analyse beginnen bij Romeinen 3: 21. Dit omdat, volgens mij, de woorden “thans is echter” erop wijzen, dat er iets nieuws aangekondigd wordt. Ik laat de tekst lopen tot en met vers 31. Dit om te begrijpen wat het centrale thema van de tekst is. Paulus lijkt een nieuwe invulling te geven aan de wijze waarop Gods gerechtigheid getoond is. Hij geeft een nieuwe invulling aan wat ‘wet’ is. Hij spreekt over ‘wet van geloof’ en ‘werken der wet’. Er lijkt een verschuiving plaats vinden, met Christus Jezus. Daarnaast zou het zo kunnen zijn, dat als we eerder stoppen met lezen, we (zoals Paulus noemt) de ‘besnedenen’ en de ‘onbesneden’ recht tegenover elkaar zetten. Maar in Romeinen 3: 29, 30, 31 lijkt Paulus dit tegen te spreken. “Dat zij verre!”, zegt hij. De wet wordt niet buiten werking gezet, maar bevestigt!

Kolometrische indeling: één mededeling of ‘actie’ op een regel.

Woordherhalingen: gemarkeerd met kleur.

Thema: het centrale thema lijkt te zijn dat de gerechtigheid Gods openbaar is geworden door Zijn trouw in Christus Jezus. Aan de ‘wet’ wordt een nieuwe invulling gegeven. Zo leest Paulus Tenach. Wat daar, in Tenach, geschreven staat, is te zien in Gods openbaring in Christus Jezus.

Vergelijken van vertalingen: ik vergelijk de NBG vertaling en de Statenvertaling (SV). Het voornaamste verschil is m.i., buiten verschil in werkwoordsvormen, dat in de SV ‘geloof van Jezus’ staat en in de NBG ‘geloof in Jezus’. Voor de lezer lijkt dit andere consequenties te hebben. Als de SV zegt ‘geloof van Jezus’ gaat dit niet in de eerste instantie over ons geloof.

Als er in de NBG staat ‘geloof in Jezus’ kunnen we dit opvatten alsof wij iets moeten doen om die rechtvaardigheid te bewerkstelligen (niet dat we passief kunnen blijven, maar het initiatief ligt niet bij de mens). En dat Barth hier kritiek op heeft in inmiddels bekend...

Ik heb tot slot bij een aantal woorden ook andere tekstplaatsen opgezocht waarin deze voorkomen. Deze verwijzingen staan in de voetnoten. Ik heb een selectie gemaakt, het zijn dus door mijzelf gekozen verwijzingen.

Rechtvaardiging door het geloof

21 Maar nu is
de rechtvaardigheid Gods
geopenbaard geworden
zonder de wet,
hebbende getuigenis van de wet en de profeten;

22 Namelijk de rechtvaardigheid Gods
door het geloof van Jezus Christus,
tot allen, en over allen, die geloven;
want er is geen onderscheid.

23 Want zij hebben allen gezondigd,
en derven de heerlijkheid Gods;

24 En worden om niet gerechtvaardigd,
uit Zijn genade,
door de verlossing,
die in Christus Jezus is;

25 Die God voorgesteld heeft *tot* een verzoening,
door het geloof in Zijn bloed,
tot een betoning van Zijn rechtvaardigheid,
door de vergeving der zonden, die te voren geschied zijn
onder de verdraagzaamheid Gods;

De gerechtigheid Gods en de dood van Jezus

21 Thans is echter
buiten de **wet**⁴⁴ om
gerechtigheid⁴⁵ Gods openbaar geworden,
waarvan de **wet** en de profeten getuigen,

22 en wel **gerechtigheid** Gods
door het **geloof** in [**Jezus**] **Christus**,
voor allen, die **geloven**;
want er is **geen** onderscheid.

23 Want allen hebben **gezonderd**
en derven de heerlijkheid **Gods**,

24 en worden om niet gerechtvaardigd⁴⁶
uit zijn genade,
door de verlossing⁴⁷
in **Christus Jezus**.

25 Hem heeft **God** voorgesteld als zoenmiddel⁴⁸
door het **geloof**⁴⁹, in zijn bloed,
om zijn rechtvaardigheid te **tonen**,
daar Hij de **zonden**, die tevoren onder de
verdraagzaamheid **Gods** gepleegd waren, had laten
geworden –

⁴⁴ Wet: Psalm 1

⁴⁵ Gerechtigheid: Jeremia 23: 5,6; 33: 14-16

⁴⁶ Rechtvaardig: Deuteronomium 32: 4; Psalm 11: 17

⁴⁷ Verlossing: Psalm 74: 12; Psalm 111: 9

⁴⁸ Verzoendeksel: Leviticus 16: 33; Exodus 25: 21,22

⁴⁹ Geloof: Lucas 5: 20; Galaten 2: 16; Romeinen 1: 17

26 Tot een betoning van Zijn rechtvaardigheid in deze tegenwoordige tijd;
opdat Hij rechtvaardig zij,
en rechtvaardigende hem,
die uit het geloof van Jezus is.

27 Waar is dan de roem?
Hij is uitgesloten.
Door wat wet?
Der werken?
Neen, maar door de wet des geloofs.

28 Wij besluiten dan,
dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt,
zonder de werken der wet.

29 Is God *een God* der Joden alleen?
En is Hij het niet ook der heidenen?
Ja, ook der heidenen;

30 Aangezien Hij een enig God is,
Die de besnijdenis rechtvaardigen zal
uit het geloof,
en de voorhuid door het geloof.

31 Doen wij dan de wet te niet door het geloof?

Dat zij verre;
maar wij bevestigen de wet.

Statenvertaling, editie 1977
1977 Nederlands Bijbelgenootschap

26 om zijn rechtvaardigheid te **tonen**, in de tegenwoordige tijd,
zodat Hijzelf rechtvaardig is,
ook als Hij hem rechtvaardigt,
die uit het **geloof** in **Jezus** is.

27 Waar blijft het roemen dan?
Het is uitgesloten.
Door welke **wet**?
Der **werken**⁵⁰?
Neen, maar door de **wet** van **geloof**.

28 Want wij zijn van oordeel,
dat de mens door **geloof** gerechtvaardigd wordt,
zonder **werken** der **wet**.

29 Of is **God** alleen de **God** der Joden?
Niet ook der **heidenen**⁵¹?
Zeker, ook der **heidenen**.

30 Indien er namelijk één **God** is,
die de besnedenen rechtvaardigen zal
uit het **geloof**
en de onbesnedenen door het **geloof**.

Abraham door het geloof gerechtvaardigd

31 Stellen wij dan door het **geloof** de **wet** buiten werking?

Volstrekt niet;
veeleer bevestigen wij de **wet**.

NBG-vertaling 1951
1951 Nederlands Bijbelgenootschap

⁵⁰ ‘Wet der werken’: Romeinen 3: 20; Romeinen 9: 32; Galaten 3: 5;

⁵¹ Heidenen: Galaten 3: 8; Efeziërs 3: 1, 6

Hoe wordt Tenach gelezen in Romeinen 3: 21-26?

“Romeinen 3: 19, 20 vormt de afsluiting van een verhaal dat 62 verzen eerder in hoofdstuk 1: 18 begon”.⁵² Eerst even terug naar Romeinen 3: 20 *“daarom, dat uit werken der wet geen vlees voor Hem gerechtvaardigd zal worden, want wet doet zonde kennen”*. De conclusie van Paulus lijkt te zijn dat juist de mensen die de wet kennen, weten hoe de mens zich misdragen kan. Juist zij. Voor hen wordt de realiteit alleen maar meer schrijnend. Paulus lijkt hier Psalm 143: 2 te ‘gebruiken’ waarin staat: *“Ga niet in het gericht met uw knecht, want niemand die leeft, is voor U rechtvaardig”*.

Laat Paulus de Thora hier links liggen? De wet doet zonde kennen, staat er in vers 20. Dat klinkt niet vrolijk. Paulus zegt in Romeinen 3: 21 dat buiten de wet om de gerechtigheid Gods openbaar is geworden. Een tekst die heel wat misverstanden kan oproepen. Bijvoorbeeld dat Paulus de Thora aan de kant schuift. Dit terwijl we zelfs in hetzelfde vers (Romeinen 3: 21) nog lezen dat deze gerechtigheid al ter sprake was bij de ‘wet en de profeten’! Mozes en de profeten hebben er al naar uit gezien. Dus misschien zeggen Paulus’ woorden “buiten de wet om” meer iets over de aard van deze openbaring. Die niet gebonden is. Het is een complete verrassing en compleet iets nieuws. Zoals Barth in zijn commentaar op de Romeinenbrief zegt: *“De stem van God, die zijn kracht is (1, 16), is en blijft Gods stem. Zou zij dat niet zijn en blijven, voorbij alle menselijke stemmen, dan was ze niet de kracht Gods. God spreekt waar 'wet' is. Hij spreekt echter ook daar, waar geen 'wet' is. Hij spreekt echter ook waar wet is, niet omdat daar wet is, maar omdat Hij spreken wil. God is vrij”*.⁵³

Voor een goed begrip van deze woorden van Paulus moeten we verder lezen. In Romeinen 3: 31 blijkt dat volgens Paulus Thora en geloof niet zonder elkaar kunnen: *“Stellen wij dan door het geloof de wet buiten werking? Volstrekt niet; veeleer bevestigen wij de wet”*.

De gerechtigheid Gods is verschenen. Over deze gerechtigheid wordt ook gesproken in Romeinen 1: 17 *“Want gerechtigheid Gods wordt daarin geopenbaard uit geloof tot geloof, gelijk geschreven staat: De rechtvaardige zal uit geloof leven”*. In beide teksten uit de Romeinenbrief worden de teksten uit Jeremia toegepast in deze nieuwe situatie:

Jeremia 23: 5, 6, staat dat de koning gerechtigheid zal doen.

5 Zie, de dagen komen, luidt het woord des HEREN, dat Ik aan David een rechtvaardige Spruit zal verwekken; die zal als koning regeren en verstandig handelen, die zal recht en gerechtigheid doen in het land. 6 In zijn dagen zal Juda behouden worden en Israël veilig wonen; en dit is zijn naam, waarmede men hem zal noemen: de HERE onze gerechtigheid.

De koning heet: de Here onze gerechtigheid. Gerechtigheid zal gedaan worden.

⁵² H. Abma, H. Ruiter, *‘een dwarse brief’*, de brief aan de Romeinen. Uitgeversmaatschappij J. H. Kok-Kampen, blz. 43

⁵³ C. van der Kooij, blz 33

Jeremia 33: 14-16

14 Zie, de dagen komen, luidt het woord des HEREN, dat Ik het goede woord in vervulling zal doen gaan, dat Ik over het huis van Israël en het huis van Juda gesproken heb. 15 In die dagen en te dien tijde zal Ik aan David een Spruit der gerechtigheid doen ontspruiten, die naar recht en gerechtigheid in het land zal handelen. 16 In die dagen zal Juda verlost worden en Jeruzalem veilig wonen, en zó zal men het noemen: De HERE onze gerechtigheid.

Zowel de stad als de koning zullen heer en gerechtigheid genoemd worden.

Paulus zegt dat wat staat in Jeremia we kunnen zien in Messias Jezus. De gerechtigheid Gods wordt betrokken op Messias Jezus. In Jezus wordt volgens Paulus zichtbaar hoezeer God op de mens betrokken is. Gods gerechtigheid heeft hier dus niets van doen met ‘gelijk willen behalen’, ook is het geen dreigement. In tegendeel; juist in de dood en opwekking van Messias Jezus zien we dat de mens recht wordt gedaan, hij wordt uit de vernedering gehaald en verhoogd.

In vers 25 en 26 lezen we over het verzoendeksel en het bloed. Woorden die angstig kunnen maken en voor mensen een beeld kunnen oproepen van een God als een soort slager die bloed wil zien. Of we krijgen de eeuwigdurende discussies over de plaatsvervangende. Of we voeren een strijd als Augustinus en Pelagius.... Terwijl we juist lezen in het verhaal over Jezus dat God zich het leed aantrekt, er geen afstand van neemt, maar zelfs dit leed, de dood, compleet deelt. Dat liet Jezus zien, als eersteling.

Ook hier worden teksten uit Tenach toegepast op Messias Jezus:

Exodus 25: 15-23

15 De draagbomen zullen in de ringen van de ark zijn; zij zullen er niet uitgetrokken worden. 16 Daarna zult gij in de ark leggen de getuigenis, die Ik u geven zal. 17 Gij zult ook een verzoendeksel maken van louter goud; twee ellen en een halve zal zijn lengte zijn, en anderhalve el zijn breedte. 18 Gij zult ook twee cherubs van goud maken; van dicht goud zult gij ze maken, uit de beide einden van het verzoendeksel. 19 En maak u een cherub uit het ene einde aan deze zijde, en de andere cherub uit het andere einde aan gene zijde; uit het verzoendeksel zult gij de cherubs maken, uit de beide einden ervan. 20 En de cherubs zullen hun beide vleugels omhoog uitbreiden, bedekkende met hun vleugels het verzoendeksel; en hun aangezichten zullen tegenover elkander zijn; de aangezichten van de cherubs zullen naar het verzoendeksel zijn. 21 En gij zult het verzoendeksel boven op de ark zetten, nadat gij in de ark de getuigenis, die Ik u geven zal, zult gelegd hebben. 22 En aldaar zal Ik bij u komen, en Ik zal met u spreken van boven het verzoendeksel af, van tussen de twee cherubs, die op de ark der getuigenis zijn zullen, alles, wat Ik u gebieden zal aan de kinderen Israëls.

Nu schrijft Paulus dat Jezus is bestemd tot verzoendeksel. Een gedeelte uit het commentaar van Barth op vers 25 luidt als volgt: “Juist dat het alleen de plaats is en niet meer, maar een hoogst gekwalificeerde plaats, dat is het beslissende punt van vergelijking met Jezus. Tot een zodanige plaats waar God woont, vanwaar Hij spreekt, tot plaats der verzoening is Jezus van eeuwigheid af in het raadsbesluit van God bestemd, en nu, in de tijd, is hij voor het oog der mensen *in* de geschiedenis neergezet. Het leven van Jezus is de plaats der geschiedenis, die door God ter verzoening is gekwalificeerd, die door hem voor de verzoening als het ware ondermijnd en van springlading voorzien is”.⁵⁴

Het woord verzoening kennen wij misschien het beste met de definitie ‘een relatie goed maken’, een herschepping. Er vindt een ommekeer plaats wanneer er verzoening plaatsvindt. Ook Jeremia spreekt over een ommekeer: een draai in tegenovergestelde richting. Zowel afkeer als toekering, afval of bekering. En in Leviticus staat het volgende:

Leviticus 26: 41-45

41 Dat Ik ook met hen in tegenheid gewandeld, en hen in het land van hun vijanden gebracht zal hebben. Zo dan hun onbesneden hart gebogen wordt, en zij dan aan de straf van hun ongerechtigheid een welgevallen hebben;

42 Dan zal Ik gedenken aan Mijn verbond met Jakob, en ook aan Mijn verbond met Izak, en ook aan Mijn verbond met Abraham zal Ik gedenken, en aan het land zal Ik gedenken;

43 Als het land om hunnentwil zal verlaten zijn geweest, en aan zijn sabbatten een welgevallen gehad zal hebben, wanneer het om hunnentwil verwoest was, en zij aan de straf van hun ongerechtigheid een welgevallen zullen gehad hebben; daarom, en omdat zij Mijn rechten hadden verworpen, en hun ziel van Mijn inzettingen gewalgd had.

44 En hierenboven is dit ook: als zij in het land van hun vijanden zullen zijn, zal Ik hen niet verwerpen, noch van hen walgen, om een einde aan hen te maken, vernietigende Mijn verbond met hen; want Ik ben de HEERE, hun God!

45 Maar Ik zal hun ten goede gedenken aan het verbond der voorouders, die Ik uit Egypteland voor de ogen der heidenen uitgevoerd heb, opdat Ik hun tot een God ware; Ik ben de HEERE!

Dus: zodra hun onbesneden hart gebogen wordt en zij boete doen, keert deze God zich om en zal Hij Zijn verbond gedenken!

Het spreken in Tenach over verzoening wordt hier door Paulus toegepast op Messias Jezus. Aan de joodse tijdgenoten van Jezus zullen dit soort termen vertrouwd zijn geweest. Paulus legt het hier verder ook niet uit. Over de consequenties van deze openbaring van de trouw van God gaat Paulus verder in de volgende verzen:

Romeinen 3: 27-31

27 Waar blijft het roemen dan? Het is uitgesloten. Door welke wet? Der werken? Neen, maar door de wet van geloof. 28 Want wij zijn van oordeel, dat de mens door geloof gerechtvaardigd wordt, zonder werken der wet. 29 Of is God alleen de God der Joden?

⁵⁴ Van der Kooi, blz. 44

Niet ook der heidenen? Zeker, ook der heidenen. 30 Indien er namelijk één God is, die de besnedenen rechtvaardigen zal uit het geloof en de onbesnedenen door het geloof. 31 Stellen wij dan door het geloof de wet buiten werking? Volstrekt niet; veeleer bevestigen wij de wet.

Misschien mag blijken uit deze woorden van Paulus dat de gerechtigheid van God niet alleen bestemd is voor een groep, maar voor alle mensen. Volgens mij hebben christenen in de geschiedenis (en helaas misschien vandaag de dag nog steeds) geroepen dat de wet van Mozes is afgeschaft door Christus. Dat ‘het Jodendom’ over is gegaan op ‘de kerk’. Maar als we de woorden van Paulus goed lezen lijkt hij dit tegen te spreken “*veeleer bevestigen wij de wet*”, staat er in Romeinen 3: 31. In het licht van het lijden, de dood en de opwekking van Messias Jezus is er voor Paulus een nieuwe interpretatie van de wet: het geloof van Jezus Christus. In het Nieuwe Testament wordt er een nadere bepaling gegeven aan de titel ‘Messias’, namelijk de naam Jezus. Dit predicaat laat de synagoge weg. Paulus lijkt hier te zeggen dat we, als we iets willen zien van de Messias, naar Jezus kunnen kijken.

Samenvattend: alleen in het licht van het verbond en de belofte van God in Tenach kan voor Paulus het lijden en sterven worden gezien en verstaan. Het gaat steeds over dezelfde God van Israël. Zo schrijft Paulus ook in 1 Korintiërs 15:3 “*Christus is gestorven voor onze zonden, naar de Schriften*”. Zoals het verbond met Mozes met bloed werd gesloten, zo gebeurt het ook in Messias Jezus.

Conclusie

Terug naar de vraagstelling:

- **Wat zijn de opmerkingen van Barth over de openbaring van God in Messias Jezus in zijn commentaar op Romeinen 3: 21-26?**

Volgens Barth duiden Paulus' woorden in Romeinen 3:21 'thans echter', op een wending die plaatsvindt. Namelijk de wending van de openbaring, waarmee, zoals Barth zegt "er een nieuwe wereld in onze oude (en vertrouwde) wereld binnentreedt". God spreekt Zijn JA uit, aldus Barth.

Steeds weer benadrukt Barth dat het hier gaat om iets compleet nieuws voor ons. Dit aangezien het Góð is die Zich openbaart. Dat lijkt soms een paradox te zijn in het spreken van Barth over de Gods openbaring. Want, aan de ene kant laat deze God Zichzelf zien en komt Hij dichtbij. Aan de andere kant blijft Hij verborgen. De mens kan Hem nooit in de greep krijgen. Deze paradox blijkt juist uit Zijn openbaring.

Thans is echter buiten de wet om de gerechtigheid Gods openbaar geworden, waarvan door de wet en de profeten getuigd is nl. de gerechtigheid Gods door zijn trouw in [Jezus] Christus, zegt Paulus in Romeinen 3: 21, 22. Hier geeft Paulus een concrete invulling aan de gerechtigheid van God. Volgens hem is ons deze getoond, namelijk door Gods trouw in Jezus Christus. Dit lijkt de kern te zijn: Paulus geeft, net als de andere nieuwtestamentische geschriften, een concrete invulling aan de NAAM van God. De God bij Wie Woord en Daad hand in hand gaan, geeft Zichzelf te kennen. Gods Woorden en Gods daden werden gezien in Messias Jezus. In Messias Jezus, zo zegt Barth, kwam het Godsrijk nabij: ook de wonderverhalen vertellen daar al van. Daar kunnen blinden zien, lammen lopen en doven horen! Deze gebeurtenissen worden door Barth geduid als voorbodes van het komende rijk van God.⁵⁵ Het zijn wonderen waaruit ook blijkt dat het hier om een totaal andere wereld gaat dan die van ons.

De titel 'Messias' krijgt bij Paulus een nadere bepaling, namelijk de naam Jezus. Barth zegt in zijn commentaar dat we hier temaken hebben met de Messias omdat hij "het tot in zijn scherpste formulering gebrachte Woord van de door wet en de profeten getuigde trouw van God is".⁵⁶ Juist die trouw van God kunnen we, volgens Barth, zien in de gang van Jezus naar het kruis. "We zien in Hem Gods trouw werkelijk tot in de diepte der hel".⁵⁷ De Messias blijkt geen Koning met een grote K te zijn, maar een knecht. De keuze die deze God maakt voor de mens zien we in Zijn vernedering, tot in de dood. Alleen zo kunnen we volledig zien hoe Zijn gerechtigheid geopenbaard wordt. Net als in het Exodus verhaal, daalt God af en vandaar uit tilt Hij op. In het verhaal van de uittocht leidde Hij het volk 'omhoog'; Hij bevrijdde hen. En nu daalt God, in Messias Jezus, af, tot in de dood, waarna Hij Messias Jezus opwekt.

⁵⁵ Van der Kooi, blz. 43

⁵⁶ Van der Kooi, blz. 37

⁵⁷ Van der Kooi, blz. 38

“Op het kruis volgt de opwekking; op de vernedering de verhoging. Dit is het JA terwille waarvan eerder NEE gezegd is”.⁵⁸ In Messias Jezus kunnen wij God zelf zien die een “nieuwe hemel en een nieuwe aarde scheppen wil”.⁵⁹ Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, want deze is een andere dan onze wereld. Want, zegt Barth, “nu zien we een wereld gemaakt uit goud, zilver, brons, ijzer en leem”.⁶⁰ Met het leven van Messias Jezus zien we dat beeld van de wereld verdwijnen. Het NEE wordt weggedragen. Het JA overheerst.

Een radicale lezing van Tenach. Zelfs de dood had hier niet het laatste woord. Deze God blijkt een God van levenden te zijn, niet van doden. In Messias Jezus is de dood teniet gedaan. Om dit gebeuren kunnen we niet meer heen. Barth zegt dat dit het licht is van waaruit gekeken moet worden. Juist om dat het ‘toen’ en ‘daar’ op die plek gebeurt is, is het nu van betekenis. “We kunnen *daarom* op onze plaats in de tijd vertrouwen op een eeuwige belofte, omdat en op het moment dat wij op *één* plaats in de tijd, in *één* punt van de werkelijkheid doorlichte tijd, doorlichte werkelijkheid, goddelijk antwoord, waarheid van een andere orde ontmoeten”.⁶¹ De opwekking van Messias Jezus is het centrum, waar we niet meer omheen kunnen. De woorden van Paulus zijn zo, dit blijkt ook uit het commentaar van Barth, nooit slechts woorden uit een ver verleden. Hetgeen waar Paulus van getuigt is bepalend. Dit moment waarvan getuigt wordt bepaald de mensengeschiedenis. Niet alleen van een individu, maar voor de gehele geschiedenis. De dood werd gedood. Dat is Pasen. Maar zonder Goede Vrijdag geen Pasen: de dood is zichtbaar om ons heen. Maar we kunnen haar nu wel zien vanuit de opwekking. We hebben gezien wat humaan leven is waarin de mens wordt rechtgedaan. Door God.

Ik hoop dat ik zo, samenvattend, een antwoord heb kunnen geven op de centrale vraag in deze scriptie.

Graag wil ik eindigen met enkele woorden van de theoloog K.H. Miskotte. In zijn ‘in memoriam Karl Barth’ (In de Waagschaal, 21 december 1968), schrijft Miskotte het volgende: “Het gaat immers overal over de triomf der genade, triomf over de schuld, het werelddonker, het demonisch, de ondergangen, de dodenakkers, de urnen. Dat is nogal wat! zult u zeggen, grote woorden; inderdaad maar met minder kunnen we ook nu in deze korte toespraak niet toe. Alleen Ze moeten vertaald worden; ze mogen ook worden aangeklaagd door wijsgerige bekommernis en toch zullen zij doordrongen blijven van de oneindige poëzie van het geluk eeuwig in Christus Jezus geborgen te zijn.

⁵⁸ M. Leijgraaf, *Brood en wijn binnen de spanning van Gods verkiezing*, uitgeverij Ten Have Baarn, 2001, blz. 146

⁵⁹ Van der Kooi, blz. 43

⁶⁰ Van der Kooi, blz. 43

⁶¹ Van der Kooi, blz. 36

Dat gans-nieuw te zeggen werd Karl Barth gegeven! Zijn Areopagus was Europa, zijn werkingsveld de catholica, zijn invloed mensen te brengen tot omkeer tot de vreugde, was het geheim van deze priesterlijke mens.

Men kan zeggen: Barth is de eerste *katholieke* evangelist, die het representatief is en blijft ook in een gedeelde of zelfs verscheurde christenheid”.⁶²

⁶² Internetsite: <http://www.karlbarth.nl/modules.php?name=Content2&pa=showpage&pid=57&page=1>
Bezocht op 10 juli 2008

Literatuuropgave

Abma, H., Ruiter, H., *'een dwarse brief'*, de brief aan de Romeinen. uitgeverij Kok-Kampen, 1992

Bakker, N.T., *Geschiedenis in opspraak*, uitgeverij Kok-Kampen, 1996

Barth, K., *De brief aan de Romeinen*, uitgeverij Boom, 2008. Vertaald door Mark Wildschut

Barth, K., *Der Römerbrief* (1922). Unveränderter Abdruck der neuen Bearbeitung von 1922. 13. Aufl. Zürich 1984

Van der Kooi, C., *Teksten uit Karl Barths Romeinenbrief*, Delft: Meinema, 1986

Leijgraaf, M., *Brood en wijn binnen de spanning van Gods verkiezing*, uitgeverij Ten Have Baarn, 2001

Van Nieuwpoort, A., *'bericht aangaande de kleine mensen god'*, Prometheus Amsterdam, 1997

Velema, A.W., *God ter sprake*, uitgeverij Boekencentrum B.V., 's Gravenhage, 1991

Internet:

www.karlbarth.nl

Doelstelling zoals beschreven op de website: "In de theologische bezinning op ons handelen in kerk en maatschappij is de bijdrage van Karl Barth van bijzondere betekenis. Door zijn grote kennis zowel van de bijbelse Boodschap als van het maatschappelijk leven heeft hij aan zeer velen nieuwe inzichten en motiveringen voor een ander soort geloven en daarmee ook een ander levensgedrag gegeven. Het is de bedoeling van deze website om het werk van Karl Barth in Nederlandse vertaling toegankelijk te maken. Daarbij richten we ons op theologische studenten, predikanten, voorgangers en belangstellenden. Daarnaast biedt de website informatie en teksten, waarin zichtbaar wordt op welke wijze heden ten dage met het werk van Barth omgegaan wordt".

Kranten:

Dagblad Trouw

NRC Handelsblad

Bijlage 1

Terugblik bijeenkomst 17&18 Paulus 2007 2008

Barth en Rom 3:21-26

Heidi

5 maart 2008

Vandaag heeft Heidi de door de studenten gelezen tekst van Barth bij Rom 3:21-26 gepresenteerd. En dat deed ze knap en heel goed! Super!

Ter voorbereiding had ze de studenten een aantal vragen bij de tekst doorgemailed, en had ze mij een samenvatting van de tekst van Barth voorgelegd. Voorafgaand aan de les spraken we af dat Heidi eerst zou vragen wat de studenten van de tekst gevonden hadden (daar was Heidi erg nieuwsgierig naar), en dat ze daarna via haar samenvatting de tekst zou doornemen. Ik zou met name in de gaten houden of het allemaal niet te snel ging (dat gevaar zag ik namelijk dreigen omdat Heidi goed ingevoerd is in de materie en omdat met een samenvatting dat gevaar op de loer ligt). Tot in ieder geval Heidi's en in zekere zin ook mijn verbazing was de tekst erg massief op de studenten overgekomen. Erg stellig; geen ruimte voor vragen latend; alles of niks; nooit en te nimmer vrijblijvend. Heidi keek wel op van de reacties, maar ging er relaxed mee om. Na afloop zei ze ook dat het verdedigen van de tekst geen zin gehad zou hebben – en daar heeft ze groot gelijk in! Het voordeel van deze start was wel dat de studenten de gelegenheid hadden gekregen hun hart te luchten. Wanneer Heidi meteen met de tekst begonnen was, was de kans groot geweest dat de gevoelens van ongenoegen steeds naar boven waren gekomen. En dat was nu geenszins het geval. Integendeel.

Nadat de studenten hun zegje hadden gedaan (waarbij ik ook nog wil opmerken dat Maartje opgevallen was dat in de tekst Barth steeds tegenstellingen naar boven kwamen: zichtbaar en onzichtbaar bij voorbeeld) stelde ik Heidi de vraag wat haar aanspreekt in de tekst. De studenten waren hierin zeer geïnteresseerd; en via deze positieve benadering van de tekst startte Heidi haar bespreking van de tekst.

Die bespreking verliep goed. Zeker de extra teksten die Heidi verzameld had om de beknopte en samengebalde tekst te verhelderen (ook voor haarzelf, zoals ze zelf beklemtoont) maakten de tekst van Barth toegankelijker en inzichtelijker voor de studenten. De brief van Nico aan de vorige eigenaar van Heidi's Geschiedenis in opspraak was geweldig in eenvoud en helderheid! Ook heb ik een aantal keren een toelichting gegeven om zaken in een wat breder kader te plaatsen. Bij voorbeeld het 'ja' dat een aantal keren opduikt in de tekst.

Al met al kwam er voor de studenten meer lucht en ruimte in de tekst. Eén student drukte het als volgt uit: er komt een bloempje op dat een barst maakt in een tekst die als een (te) stevige muur op me over kwam.

Kern van de bijeenkomst werd gevormd door de 'verhouding' tussen God en Messias Jezus: God die zich in Messias Jezus laat zien. Voor Heidi's scriptie bracht mij dat op de volgende gedachte.

Misschien is het een mooi doel in haar scriptie om met behulp van andere teksten (zoals die van Nico, Ad, maar wellicht ook Miskotte, Breukelman) en wellicht andere artefacten (zoals schilderijen, poëzie, literatuur, muziek) (deel)aspecten te verhelderen van de God van Israël die zich bekend maakt in Messias Jezus. Vandaag had ik (op de pabo – in een geheel andere context) een gesprek met Annelies die een college voorbereidt over (mondeling) presenteren. Zij maakte onderscheid tussen presenteren volgens een ‘ladder-model’ (waarbij je in je presentatie steeds de ene stap logisch op de andere laat volgen) en een (naar ons beider mening veel spannender) ‘ui-model’ waarbij je start met het aangeven van de kern, en waarbij je via het tonen van verschillende schillen steeds weer meer laat zien van die kern. In dit geval zou de kern Barths opmerkingen rond Rom 3:21-26 zijn over Messias Jezus waarin de God van Israël zichzelf laat zien; en zou Heidi in haar scriptie in verschillende schillen (en dus in verschillende hoofdstukken) met behulp van andere teksten en wellicht andere artefacten steeds een ander aspect en zo steeds iets meer van de kern laten zien. De reden om dat te doen ligt besloten in de ervaring van de bijeenkomst van vandaag: zonder verdere uitleg en belichting vanuit verschillende perspectieven komt de tekst van Barth te massief over. En dat is jammer – want de tekst herbergt veel waardevols!

Overigens heb ik met Heidi afgesproken dat ze de praktische toepasbaarheid van haar scriptie-onderwerp vandaag meer dan voldoende bewezen heeft! Als zij dat wil mag ze zich wat mij betreft volledig onderdompelen in een inhoudelijke, theologische verdieping van haar onderwerp, zonder verdere aandacht te besteden aan de praktische toepasbaarheid. Heidi heeft de volgorde omgedraaid: de praktische toepasbaarheid is niet alleen uitgedacht maar ook uitgevoerd in dit college. Voorafgaand aan de scriptie. Daarvan kan ze overigens wel verslag doen in haar scriptie – dat zou ik haar zelfs aanraden.

Met het oog op volgend jaar weet ik nog niet of ik opnieuw een les over deze Barth tekst zal opnemen in het programma. Wel wil ik de tekst van Barth opnemen in de reader om te kunnen verwijzen naar de hierboven beschreven passages. Maar ik vind de tekst eigenlijk iets te moeilijk toegankelijk voor ongetrainde Barth lezers. Hetgeen overigens niet betekent dat ik er spijt van heb dit jaar wel deze tekst aan de orde gesteld te hebben. Integendeel! Ik heb het een unieke kans gevonden in verband met de scriptie van Heidi. Echt een unieke gelegenheid!

Monique

Amsterdam, 5 maart 2008

Bijlage 2

Evaluatie college Paulus

Heidi Schröder

5 maart 2008

Barth & Romeinen 3: 21-26

Tijdens het eerste gesprek dat ik met Monique had i.v.m. mijn scriptie, spraken we af dat ik een aandeel zou hebben in een college Paulus die in het teken zou staan van Barths commentaar op Rom 3: 21-26. Deze tekst staat centraal in mijn scriptie. Voorafgaand aan dit college en dus gelijk als scriptiestart, begon ik met het doorlezen van de tekst van Barth. Een tekst die moeilijk los te zien is van Barths eerdere commentaar en die ik voor mijzelf ook verhelderd heb door regelmatig andere auteurs 'om hulp te vragen'. Auteurs die met hun werk in de lijn staan van Barth. Ik maakte een samenvatting van de tekst van Barth en liet deze regelmatig onderbreken door andere teksten aan te halen. Voorafgaand aan het college mailde ik dit naar Monique. Ook had ik voor de andere studenten enkele vragen geformuleerd. Dit voornamelijk om ook van hen een indruk te krijgen wat zij van de tekst van Barth vonden. Op 5 maart vond het college plaats. Ik ontmoette Monique een half uur voor de start van het college om nog een en ander door te nemen. Daar spraken we toen af dat ik zou starten met het vragen naar de bevindingen van de studenten bij het lezen van de tekst. De reacties verbaasden mij enigzins...: "de tekst is erg massief", "de tekst is stellig", "de tekst is niet open: laat weinig ruimte voor gelovige zelf" enz...

Ik herken het zeker wel als mensen zeggen dat Barth stellig is en radicaal, dat is zelfs een van de redenen waarom ik mijn scriptie aan dit onderwerp wijd en dat de tekst massief overkomt begrijp ik ook. Alleen de mening dat Barths tekst geen openheid of ruimte biedt, ook voor mensen persoonlijk, deel ik niet echt...

Doordat hij dicht bij de teksten blijft en ze (naar mijn mening) daadwerkelijk uitlegt (i.p.v. inlegt) leer ik (hopelijk...) bijbel te lezen op een verantwoorde manier. D.w.z. teksten in hun onderlinge verband te zien, eenheid en structuur te ontdekken. Beide testamenten gaan over God van Israel. Klinkt misschien vanzelfsprekend, maar als ik hoor hoe er soms gepredikt wordt, valt er veel te leren van Barth..

Waarom de reacties van de groep mij ook deden opkijken was omdat ik zelf dacht dat iedereen, door voorafgaande bijeenkomsten of andere colleges, al (tot op bepaalde hoogte) kennis hadden gemaakt met de theologie van Barth. En in ieder geval een fundament al gelegd zou zijn. Niet dat de tekst dan ineens gemakkelijk is hoor...

Ook mijn eigen visie op de tekst van Barth en mijn motivatie om me juist op deze tekst te richten heb ik geprobeerd uit te leggen aan de groep. En toen startte ik het presenteren van de tekst a.d.h.v. de samenvatting. Met tussendoor onderbrekingen door andere teksten van andere auteurs te lezen als Nico Bakker en Ad van Nieuwpoort. Ook voor mijzelf was het verhelderd om hen te lezen. Tussen door kwamen er regelmatig vragen en opmerkingen.

Hierdoor en door de toelichting die door Monique werd gegeven, had ik het idee dat de tekst bij de studenten meer tot leven kwam en iets minder massief gevonden werd. Ook bleek dit uit de reacties van de studenten. College geslaagd lijkt me..!!

Monique schrijft in haar terugblik op de bijeenkomst het volgende:

Kern van de bijeenkomst werd gevormd door de 'verhouding' tussen God en Messias Jezus: God die zich in Messias Jezus laat zien. Voor Heidi's scriptie bracht mij dat op de volgende gedachte. Misschien is het een mooi doel in haar scriptie om met behulp van andere teksten (zoals die van Nico, Ad, maar wellicht ook Miskotte, Breukelman) en wellicht andere artefacten (zoals schilderijen, poëzie, literatuur, muziek) (deel)aspecten te verhelderen van de God van Israël die zich bekend maakt in Messias Jezus.

Ook verder:

... 'ui-model' waarbij je start met het aangeven van de kern, en waarbij je via het tonen van verschillende schillen steeds weer meer laat zien van die kern. In dit geval zou de kern Barths opmerkingen rond Rom 3:21-26 zijn over Messias Jezus waarin de God van Israël zichzelf laat zien; en zou Heidi in haar scriptie in verschillende schillen (en dus in verschillende hoofdstukken) met behulp van andere teksten en wellicht andere artefacten steeds een ander aspect en zo steeds iets meer van de kern laten zien. De reden om dat te doen ligt besloten in de ervaring van de bijeenkomst van vandaag: zonder verdere uitleg en belichting vanuit verschillende perspectieven komt de tekst van Barth te massief over. En dat is jammer – want de tekst herbergt veel waardevols!

In Romeinen 3: 21-26 spreekt Barth over de God van Israel die Zich laat zien in Messias Jezus. Dit is inderdaad hetgeen waar ik mij in mijn scriptie graag op zou willen richten. Uitgangspunt is dan het commentaar van Barth op Rom 3: 21-26, maar zo'n tekst staat natuurlijk nooit op zich. Om de kern duidelijk te maken, namelijk de Gods openbaring in Messias Jezus zoals Barth deze beschrijft in zijn commentaar, lijkt het me interessant, noodzakelijk en leuk (!) om ook andere teksten en auteurs aan te halen. Zo hoop ik steeds meer te laten zien over deze kern. Namen van mogelijke auteurs worden gegeven door Monique. Over de suggestie gebruik te maken van ook andere artefacten zal ik zeker gaan nadenken!

Zoals Monique schrijft, de tekst herbergt veel waardevols. Daar ben ik me ook weer van bewust na zo'n college. Ook tijdens het lezen van de tekst van Barth realiseer ik me steeds weer, wat voor krachtig verhaal er in de bijbel geschreven staan. Maar ook dat dat verhaal zo ontzettend moeilijk 'te vatten' is. Ik kan eindeloos erover lezen, het in theorie begrijpen heel misschien, soms, even, maar er blijven zoveel vragen liggen. Reden genoeg om te starten met het schrijven van deze scriptie. Leuk!

Bijlage 3

Betoog voor in een gemeenteblad (zoals ik deze schreef voor het tentamen van het college ‘Paulus’):

Bij Romeinen 3: 25, 26

“Hij is door God aangewezen om door zijn dood het middel tot verzoening te zijn voor wie gelooft. Hiermee bewijst God dat hij rechtvaardig is, want in zijn verdraagzaamheid gaat hij voorbij aan de zonden die in het verleden zijn begaan. Hij wil ons nu, in deze tijd, zijn gerechtigheid bewijzen: hij laat ons zien dat hij rechtvaardig is door iedereen vrij te spreken die in Jezus gelooft”.

Paulus zegt dat in de kruisdood en de opstanding van Jezus, de gerechtigheid van God bewezen is. Juist daarin, hoe paradoxaal dan ook, kunnen we zien wat Gods wil is met de mens. De dood bleek niet het laatste woord te hebben.

Zo bleken altijd de daden van God te zijn: Hij bevrijdde Zijn volk uit de slavernij, Hij leidde Israël uit, uit talloze situaties van nood. Binnen Israël werden Zijn werken geopenbaard door het opkomen voor weduwen, armen en onderdrukten.

Deze God kunnen we ook ontdekken in Jezus. Niet alleen in de prediking, maar ook in de omgang met zondaars en tollenaars. Hij genas zieken en bezetenen. Hij vertaalde opnieuw de bevrijding en maakte duidelijk dat het koninkrijk van God nabij was gekomen.

Na alle getuigenissen die over dit spreken en doen van God afgelegd zijn, mag het vanzelfsprekend zijn dat de gemeente hiermee ook een opdracht heeft. Hoe kunnen we, als we lezen over deze God die recht doet, passief blijven? Het lezen van deze verhalen brengt m.i. verplichtingen met zich mee. Of misschien iets minder benauwend gezegd, een roeping. Een roeping tot het opmerken en liefhebben van een ander, geïnspireerd door Messias Jezus. En altijd blijft het erbij dat de wortel van deze opdracht, die ook in een gemeente moet blijken, de manier is waarop God in Tenach en in Messias Jezus Zijn bevrijdingsdaden verrichtte. Vanuit de verkondiging daarover, kunnen we handelen.

In elke maatschappij zijn er mensen waar men met een grote boog omheen loopt. Naar hen gaat de genade van God in het bijzonder uit, en juist dáár kan ook de gemeente aan het werk met die ‘roeping’.

Paulus getuigt van een God die genadig is en gerechtigheid doet. Ik hoop dat dit ons alert mag maken en houden voor al het onrecht wat we om ons heen zien. Het vraagt uithoudingsvermogen en vaak een grote maatschappij-kritische, een zelf-kritische en een kerk-kritische blik. Er is voortdurend inspiratie nodig van het geloof dat God zelf op deze wereld is ingegaan en ook zelf voor vernieuwing zal zorgen.

Juist door Gods genade kunnen we oog krijgen voor het onrecht wat de mens elkaar aan kan doen. We hebben namelijk gezien, gelezen over wat Gods gerechtigheid voor de mens betekent. We hebben gezien wat Gods wil is met de mens. De dood en het onrecht hadden niet het laatste woord. Laten we proberen hier een antwoord op geven. Omdat we hebben gezien wat humaan leven is; een leven waar de mens wordt rechtgedaan, door God.

Zijn onvergankelijk testament:
dat Hij ons in de dood nog kent -
de dagen van ons leven
ten dode opgeschreven,
ten eeuwig leven omgewend.

(Uit: Huub Oosterhuis, Nieuw bijbels liedboek)